ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

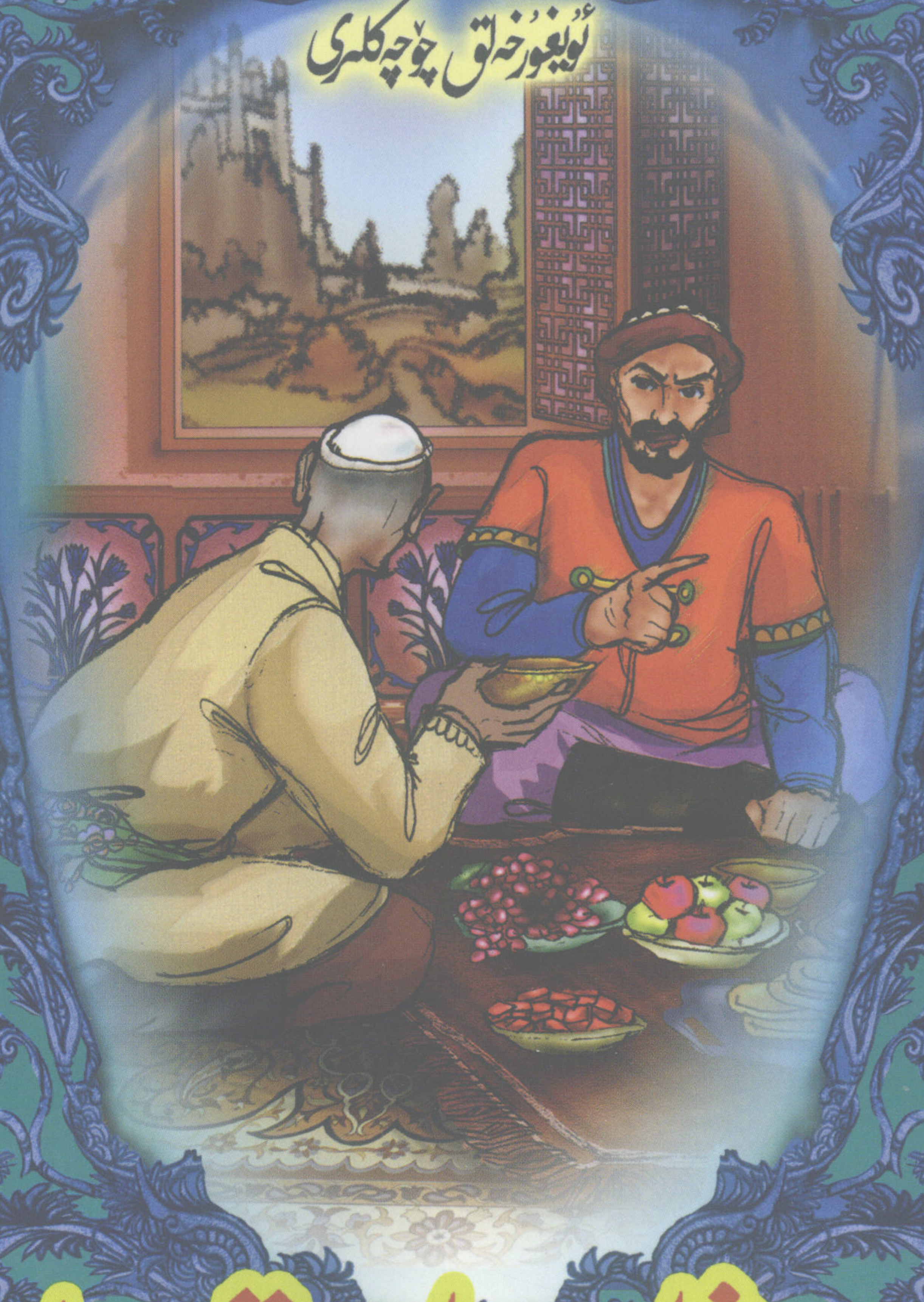

مەرۋان بىلەن تەرسا

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئېچىل داستخان !
ئېچىلدى !!!
داستخاندا لىق چۆچەك . . .

ISBN 978-7-228-10806-0

定价:4.50元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

مەرۋان بىلەن تەرسا

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۈرۈمچى 2007 -يىلى

图书在版编目(CIP)数据

迈尔丸与固执：维吾尔文/《维吾尔民间文学大典》编委会编. - 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2007.1
（维吾尔民间故事）
ISBN 978-7-228-10806-0

Ⅰ.迈… Ⅱ.维…Ⅲ.维吾尔族 - 民间故事 - 作品集- 中国 -维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2007)第006101号

策　　划：阿布都热合满.艾白
艾合买提.伊明

责任编辑：艾合买提.伊明
责任校对：阿布列孜.阿巴斯
封面设计：买买提.努比提

迈尔丸与固执（维吾尔文）
（维吾尔民间故事）
《维吾尔民间文学大典》编委会编

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐解放南路348号 邮编： 830001）
新疆新华书店发行
新疆新华印刷厂印刷
880×1230毫米 32开本 2.5印张
2007年1月第1版 2007年1月第1次印刷
印数：1-5000

ISBN 978-7-228-10806-0　定价：4.50元

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي
ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابلىز ئابباس
مۇقاۋا لايىھىلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى
مەرۋان بىلەن تەرسا

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1230 × 880 مىللىمېتىر، 1/32
باسما تاۋىقى: 2.5
2007 ـ يىل 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2007 ـ يىل 1 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 1 ــــ 5000
ISBN 978-7-228-10806-0
باھاسى: 4.50 يۈەن

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي، ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىغا دائىر
55 كىتابچە نەشردىن چىقتى

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	چىن تۆمۈر باتۇر	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئىسكەندەر بىلەن ھۆرلىقا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئالتۇن كوكۇلىلىق بالا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	كەنجى باتۇر	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	كىپىنەك خانىش	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	مەرۋان بىلەن تەرسا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ياغاچ ئات	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئۇر، توقماق	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	چۆچۈرە بالا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	سىرلىق چىراغ	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	شاھزادە بىلەن ئالۋاستى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	نىيىتى يامانىنىڭ قازىنى تۆشۈك	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئۆلمەي تۇرۇپ جەننەتنى كۆرۈش	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	باتۇر قىز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	شەيتاننىڭ تىجارىتى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	بىلمەس تاز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	تەلۋە كۇيئوغۇل	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	كەمەك ھەييار بىلەن مۇختەر ھەييار	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	شەيتاننى ئالدىغان تاز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئادەمىي شەيتان	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	خىزىر نىياز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	سېھىرلىك ئالما	(4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئۆسكەك پادىشاھ (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى قاينا، چۆگۈن (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئەقىللىق كەنجى قىز (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ھەركىم قىلسا ئۆزىگە (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى يالتايغاق بوۋاي (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئۈجمە سايىسى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئەپچىللەم (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئارغىماق ماجىراسى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئىككى باينى ئەپلىگەن مالاي (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئۆرگىلىۋاي بىلەن چۆرگىلىۋاي (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى يەتتە لىڭگىلىتاق بىلەن بىر شىڭگىلىتاق (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى شىتىلە بىلەن پىتىلە (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى مازاقخور مازاقتا ئۆلەر (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى پادىشاھنىڭ كۆڭنى ئۆزارتىشى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئېشەكنى ئۆرۈپ خوتۇننى قورقۇتۇش (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى موللام ئوغرىنى قانداق تاپتى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى قازان تۇۋۇى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى شاھ بىلەن شاتۇتى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق لەتىپىلىرى ـــ 1، ـ 2، ـ 3، ـ 4، ـ 5 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چاقچاقلىرى (ھىسام چاقچاقلىرى) ـــ 1، ـ 2 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق مەسەللىرى ـــ 1، ـ 2 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق ئويۇنلىرى ـــ 1، ـ 2، ـ 3 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق تېپىشماقلىرى ـــ 1، ـ 2 (ھەر بىرى 3.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق لاپلىرى (3.50 يۈەن)

(بۇ بىر يۈرۈش 55 كىتابنىڭ ئومۇمىي باھاسى 244.50 يۈەن)

مۇندەرىجە

لەئەلشاھ بىلەن ئىپارگۇل 1

خاسىيەتلىك تاش 21

قىلىچ باتۇر 32

مەرۋان بىلەن تەرسا 37

ئۇستانگۇر تۆمۈرچى 65

لەئەلشاھ بىلەن ئىپارگۈل

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشاھ ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ دۆلىتى شۇنچە زىيادە بولسىمۇ، خانلىقىغا ۋارىسلىق قىلىدىغان بىرەر پەرزەنتى بولمىغاچقا كۆڭلى يېرىم بولۇپ، كېچە - كۈندۈز ھەسرەت چېكىدىكەن، خانىشىمۇ شۇ سەۋەبتىن غەمكىن ئۆتىدىكەن. خانىشنىڭ ئۆي خىزمىتىنى قىلىدىغان ئاق كۆڭۈل دېدەكى بولۇپ، خانىشنىڭ ئەھۋالىغا ئىچى ئاغرىپ بىئارام بولىدىكەن. بىر كۈنى ئۇ خانىشتىن:

— قەدىرلىك خانىش، شۇنچە دۆلەتمەن، بەختلىك ياشاپ تۇرۇپ يەنە نېمە ئۈچۈن شۇنچە ئازابلىنىسىلا؟ — دەپ سوراپتۇ. خانىش دېدىكىگە ئۆزىنىڭ پەرزەنت كۆرمىگەنلىكىدىن ئازابلىنىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

— ئەگەر مۇرادلىرىغا يەتسىلە ماڭا نېمە ئىنئام قىلىسىلا؟ — دەپ سوراپتۇ دېدەك.

— سېنى قۇللۇقتىن ئازاد قىلاتتىم ۋە ئۆزۈممۇ غەمدىن خالاس بولاتتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ خانىش.

شۇنىڭدىن باشلاپ خانىش پەرزەنت ئۈچۈن، دېدەك ئازادلىق ئۈچۈن خۇداغا ئىلتىجا قىلىشقا باشلاپتۇ.

بىر كۈنى دېدەك باغدىكى كۆل بويىدا ئولتۇرۇپ يىغ- لىغانىكەن، بىر تامچە يېشى سۇغا تېمىپ، بىردەمدىلا غە- لىتە بىر قۇرتقا ئايلىنىپتۇ. دېدەك بۇنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ ۋە قۇرتنى سۇزۇۋېلىپ ئۇنى خانىشنىڭ ئالدىغا ئە- كىرىپ، بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. خانىش سۇنىڭ ئىچىدىكى قۇرتقا قارىسا، قۇرت پارقىراپ نۇر چېچىپ تۇرغۇدەك. خانىشنىڭ قۇرتقا قارىغانسېرى قارىغۇسى كې- لىپ، ئۇنىڭغا مېھرى چۈشۈپ، غەم - قايغۇسى يېشىلىپ كېتىپتۇ - دە، ئۇنى ئەتىۋارلاپ يوغان ئالتۇن جام ئىچىگە سېلىپ بېقىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ خانىشنىڭ كۆڭلى ئې- چىلىپ، كۈنلىرى كۆڭۈللۈك ئۆتۈشكە باشلاپتۇ.

بىر كۈنى خانىش چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە ئۇنىڭ ھە- رەمخانىسىنىڭ تۆرىدە ئاپئاق ساقاللىق بىر بوۋاي ئولتۇر- غۇدەك. ئۇ قولىدىكى تەسۋىسىنىڭ ئۇرۇقىدىن بىر تالىنى ئايرىۋېلىپ خانىشقا بېرىپتۇ ۋە: «بالام، ئەمدى كۆپ قاي- غۇرما، قاچىدىكى لەئەل قۇرتنى ھەپتىدە بىر قېتىم كۆ- رۈپ، سۈيىنى يېڭىلاپ تۇر. يەتتە قىرىق كۈندە مانا شۇ خىسلەتلىك قۇرت پېشانىسىدىن نۇر چېچىپ تۇرىدىغان بىر ئوغۇل بوۋاققا ئايلىنىدۇ» دەپ غايىب بوپتۇ.

خانىش ھېلىقى بوۋاينىڭ دېگىنى بويىچە يەتتە قىرىق كۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇ بىر جۈمە كۈنى شېرىن ئۇيقۇدا

ياتسا، ئۆي ئىچىدە بوۋاقنىڭ ئىڭرىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. يۈگۈرۈپ قوپۇپ قارىسا، ئالتۇن جامنىڭ ئىچىدە پېشانىسىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدىغان بۇدرۇقتىنا بىر بوۋاق تۇرغۇدەك. بۇنى كۆرۈپ خانىشنىڭ خۇشاللىقى ئىچىگە پاتماپتۇ. ئەتىسىدىن باشلاپ بۇ سىرلىق ۋەقەدىن خەۋەر تاپقان پۈتۈن شەھەر خەلقى دەۋرەپ كېتىپتۇ، نۇرغۇن سوۋغا ـ سالام كەلتۈرۈپتۇ. پادىشاھ يېڭىدىن دۇنياغا كەلگەن ئوغلىنىڭ خۇشاللىقى ئۈچۈن قىرىق كېچە ـ كۈندۈز توي ـ تاماشا ئۆتكۈزۈپتۇ، غېرىب ـ غۇرۋالارغا نۇرغۇن خەير ـ سەدىقە تارقىتىپتۇ. ئوغلىغا «لەئەلشاھ» دەپ ئات قويۇپتۇ. پادىشاھ لەئەلشاھنى يەتتە يېشىدىن ئون يەتتە ياشقىچە ئوقۇتۇپ، تۈرلۈك بىلىملەردە كامالەتكە يەتكۈزۈپتۇ. بالىمۇ قامەتلىك يىگىت بولۇپ يېتىشىپتۇ. شاھ ئوغلىنى ئۆيلەش ئۈچۈن لايىق تېپىشنى ئارزۇ قىلىدىكەن. تاپىدىغان قىزىنىڭمۇ ئوغلىغا ئوخشاش ئەخلاق ـ پەزىلەتكە ۋە بىلىمگە ئىگە بولۇشنى ئويلايدىكەن، شۇڭا كۆڭلىدىكىدەك قىز ئىزدەش ئۈچۈن شەھەر ـ شەھەرگە ئەلچىلەر ئەۋەتىپتۇ. ئاخىر ئەلچىلەر قىرىق كۈنلۈك يىراقلىقتىكى بىر شاھلىقتا شاھزادىگە لايىق بولغۇدەك ئىپارگۈل ئىسىملىك بىر گۈزەل مەلىكىنىڭ بارلىقىنى خەۋەر قىپتۇ.

ئىپارگۈل ئىسىملىك بۇ مەلىكە گۈلىستان دەپ نام چىقارغان شەھەردە دۇنياغا كەلگەنىكەن. بۇ شەھەرنىڭ شاھىمۇ يىگىرمە يىل بۇرۇن پەرزەنت كۆرمەي، ئاخىر ئۆزى

ياخشى كۆرىدىغان رەيھانىسى گۈلبانۇنىڭ ئۈستىگە خوتۇن ئېلىپ بالا كۆرۈش ئارزۇسىنى بىلدۈرگەندە، گۈلبانۇ كۈنداشلىق قايغۇسىدا ھەسرەت چېكىپ يېتىپ قاپتۇ. شاھ ئوردىسىدا گۈل ئۆستۈرىدىغان گۈلچى موماي خانىشنى جىنىدىن ئەزىز كۆرىدىكەن. گۈلچى موماي ئۇنىڭ پەرزەنت داغىدا سارغىيىپ خازان بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئىچى ئاغرىپ، ھەر كۈنى گۈللەردىن دەستە تىزىپ ئەكىرىپ، كېسەل ياتقان گۈلبانۇنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈشكە تىرىشىدىكەن.

بىر ئەتىگىنى گۈللەر ئارىسىدا ئالاھىدە ئېچىلغان چىرايلىق بىر گۈلگە كۆزى چۈشكەن موماي گۈلنى خانىشقا بېرىپتۇ. بېشىنى كۆتۈرۈشكىمۇ دەرمانى يوق گۈلبانۇ گۈلنى پۇراش بىلەن كۆڭلى تەڭ ئېچىلىپ، روھى خېلىلا كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ. ئۇ گۈلچى مومايدىن:

— بۇ قانداق گۈل؟ — دەپ سوراپتۇ. موماي:

— بۇ ئىپارگۈل، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— مەن بۇنداق پۇراقلىق گۈلنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم، — دەپتۇ خانىش ۋە گۈلنى يېنىغا ئالدۇرۇپ، پۇراشقا باشلاپتۇ.

— باغرىڭىزغا تېگىشلىك، بالام، دەردىڭىزگە شىپا بولسۇن، — دەپتۇ موماي.

گۈلبانۇ ئىپارگۈلنى مەيدىسىگە تاقاپتۇ ۋە گۈل ھىدىنى پۇراپ يېتىپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. گۈلبانۇ چۈشىدە

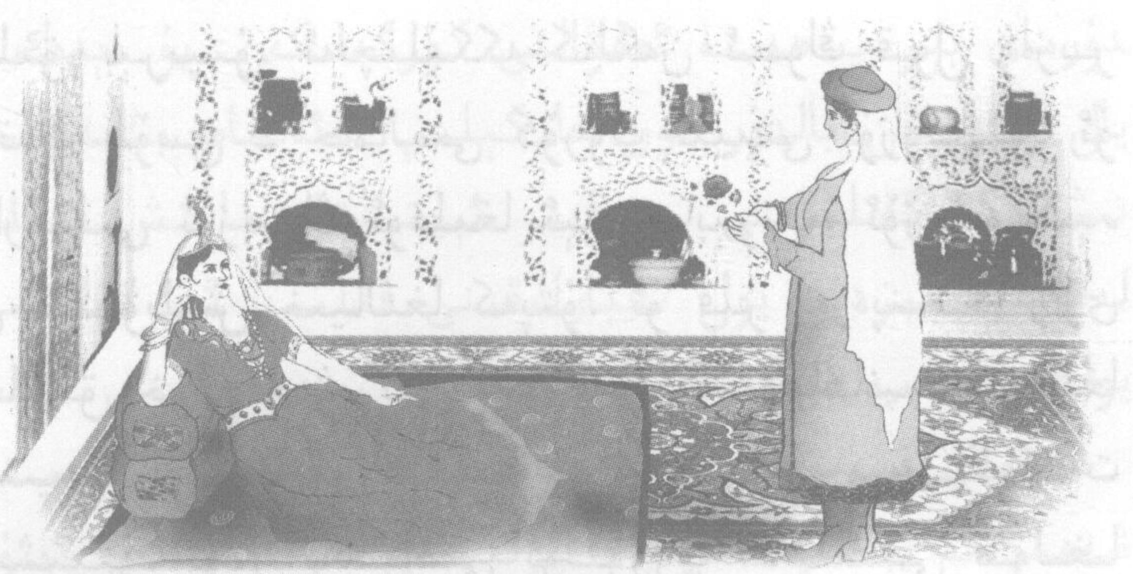

دە لەئەلشاھنىڭ ئاپىسى كۆرگەن ئاق ساقاللىق بوۋاينى
كۆرۈپتۇ. بوۋاي قولىنى ئىپارگۈلگە سوزۇپ: «قىزىم، كۆپ
قايغۇرما، گۈل — يېڭى ھاياتنىڭ بەلگىسى. مانا بۇ قو-
لۇڭغا چۈشكەن ئىپارگۈلنى بىر جامغا سېلىپ سۇ قۇي،
ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم سۇيىنى يەڭگۈشلەپ تۇرساڭ، يەت-
تە قىرىق كۈندىن كېيىن ئۇ گۈلدەك گۈزەل قىزغا ئايلى-
نىپ، مۇرادىڭ ھاسىل بولىدۇ» دەپ غايىب بولۇپ كېتىپتۇ.
گۈلبانۇ چۈشىدىكى بېشارەت بويىچە، گۈلنى ھەر يەت-
تە كۈندە سۇ يۆتكەپ پەرۋىش قىلىپ بېقىپتۇ. يەتتە قې-
تىم قىرىق كۈن ئۆتۈپ ئىپارگۈل چىرايلىق بىر بوۋاققا
ئايلىنىپتۇ. ئىپارگۈلمۇ لەئەلشاھ بىلەن بىر كۈندە دۇنياغا
كەپتۇ. ئاتا - ئانىسى ئۇنى ياخشى تەربىيىلەپ چوڭ قىپ-
تۇ. مۇشۇنداق پەزىلەتلىك قىزنى ئوغلىغا لايىق كۆرگەن
پادىشاھ ئۆزىنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرىنى نۇرغۇن سوۋغا -
سالاملار بىلەن قىزنىڭ يۇرتى گۈلىستان شەھىرىگە ئەلچى-
لىككە ئەۋەتىپتۇ. ئىپارگۈلنىڭ دادىسى قىزنى بېرىشكە

رازىلىق بىرىپتۇ. ئەلچىلىككە كەلگەن ئۇلۇغ قول ۋەزىر قىزنىڭ ھۆسن ـ جامالىنى كۆرۈپ نىيىتى بۇزۇلۇپتۇ. ئۇ ئىپارگۇلنى ئۆزىنىڭ ئوغلىغا ئېلىپ بېرىپ، ئۆزىگە كېلىن قىلىۋېلىش خىيالىغا كەپتۇ. ئۇ قىز تەرەپنىڭ رازى بولغانلىق خۇش خەۋىرىنى تېز يەتكۈزۈش باھانىسىدە يولغا چىقىپ، ئۇدۇل ئۆيىگە كېلىپ خوتۇنى بىلەن مەسلىھەت قىلىشىپتۇ. ئۇلار پادىشاھنى ئۆلتۈرۈپ شاھلىقنى قولغا ئالماقچى، ئۇنىڭدىن كېيىن لەئەلشاھنى كۆزدىن يوقىتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئۆز ئوغلىنى شۇنىڭغا ئوخشاش ياساپ، ئىدپارگۇلنى يۆتكەپ كەلمەكچى بولۇشۇپتۇ.

ۋەزىر پادىشاھ ئوردىسىغا بېرىپ توينىڭ خۇش خەۋىرىنى يەتكۈزۈپتۇ ۋە پادىشاھنى قۇتلاش يۈزىسىدىن ئۇنى ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرىپتۇ. پادىشاھ خۇشال ھالدا ۋەزىرنىڭ ئۆيىگە مېھمانغا يالغۇزلا كەپتۇ. ۋەزىر ۋە ئۇنىڭ ئايالى پادىشاھنىڭ تامىقىغا زەھەر سېلىپ ئۇنى ئۆلتۈرۈپ، جەسەتنى تېزلا يىغىشتۇرۇپتۇ. ۋەزىر بۇ ئىشنى ھېچكىم كۆرمىدى دەپ، ئوردىغا كەپتۇ ۋە لەئەلشاھنى يوقاتماقچى بوپتۇ، بىراق ئۇنى تاپالماپتۇ. ۋەزىر كاناي ـ سۇناي چېلىپ ئۆزىنى شاھ دەپ جاكارلاپتۇ.

ئەسلىدە پادىشاھنىڭ ئۇزۇن ۋاقىتتىن بېرى خىزمىتىدە بولۇپ كەلگەن بىر دېدىكى بولۇپ، ئۇ ۋەزىرنىڭ يالغۇز پادىشاھنىلا ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرىشىدا بىر گۇمانلىق ئىشنىڭ بارلىقىنى سېزىپ، پادىشاھنىڭ ئارقىسىدىن تۇي-

دۇرماي بېرىپ ھەممە ئەھۋالنى كۆرگەنىكەن. بۇ دېدەك ئا-يال ۋەزىردىن بالدۇر ئوردىغا كېلىپ لەئەلشاھ بىلەن خا-نىشقا كۆرگەنلىرىنى بىرمۇبىر ئېيتىپتۇ. خانىش بىلەن لەئەلشاھ تېزدىن يول تەييارلىقىنى قىلىپ، شۇ كېچىسىلا يولغا چىقىپ كەتكەنىكەن.

ئۇلار قىرىق كېچە - كۈندۈز يول مېڭىپ گۈلىستان شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ، ئۆزلىرىنى سودىگەر دەپ تونۇش-تۇرۇپ بىر سارايغا ئورۇنلىشىپتۇ.

لەئەلشاھ بىر كۈنى شەھەرنى ئايلىنىپ يۈرۈپ چوڭ بىر باغنى ئۇچرىتىپتۇ. باغنىڭ ئەتراپى قېلىن بىر سوقما تام بىلەن قورشالغان بولۇپ، تۆمۈر دەرۋازا قويۇلغانىكەن. ئۇنىڭ باغنى بىر كۆرۈپ بېقىش ھەۋىسى قوزغىلىپتۇ. ئۇ تام يېنىدىكى بىر تۈپ چىنار دەرىخىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ مۆكۈنۈپ تۇرۇپ باغ ئىچىنى تاماشا قىپتۇ. باغنىڭ ئىچى

ناھايىتى گۈزەل بولۇپ، رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلغان، ھەر خىل قۇشلار سايرىشىپ تۇرغانىكەن. بىر ۋاقىتتا باغ ئىچىگە بىر توپ قىزلار چىقىپ كەپتۇ. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىر قىز بەكمۇ گۈزەل ئىكەن. ئۇنى كۆرۈپ لەئەلشاھنىڭ ۋۇجۇدى تىترەپ كېتىپتۇ. ئۇ قايتىپ كېلىپ ئەھۋالنى ئانىسىغا ئېيتىپتۇ. ئانىسى لەئەلشاھقا كۆپ نەسىھەت قىپتۇ. بالا سەۋر - تاقەت قىلالمايدىغانلىقىنى، ئەگەر ئۇ قىزنى كۆرمىسە ھاياتىنىڭمۇ كېرىكى يوقلۇقىنى ئېيتىپ تۇرۇۋاپتۇ. ئۇلار سۈرۈشتۈرۈش ئارقىلىق بۇ باغنىڭ شۇ يۇرتنىڭ پادىشاھى قىزى ئۈچۈن سالدۇرغان خاس باغ ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ. ئانا - بالا ئىككىسى مەسلىھەتلىشىپ، خانلىق مەدرىسىدە دەرس بېرىدىغان ئۇستازنىڭ ھىمايىسىگە ئىگە بولۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. خانىش گەپنى لەئەلشاھنىڭ تارىخىدىن باشلاپ، ۋەزىرنىڭ قىلغان جىنايىتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ بۇ يەرگە قېچىپ كېلىپ پاناھلىق ئىزدىگەنلىكلىرىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇنىڭدىن تەسىرلەنگەن ئۇستاز كېيىنكى خاتىرجەملىكنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن، قىز بىلەن يىگىتكە مەخپىي ھۇجرىدا دەرس بېرىپ تۇرماقچى بوپتۇ. مانا شۇنىڭدىن بېرى ئىككى ئاشىق - مەشۇق دەرس باھانىسىدە كۆرۈشۈپ تۇرۇپتۇ.

ئەمدى گەپنى قارا نىيەت ۋەزىردىن ئاڭلايلى:

قارا نىيەت ۋەزىر پادىشاھلىق تامغىنى قولغا كىرگۈ-

زوپ تەختتە ئولتۇرغاندىن كېيىن، پادىشاھنىڭ يېقىنلىرى-
نى يوقىتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن يۇرت ئىچىدە ۋەيرانچىلىق
يۈز بېرىپتۇ. ئۇ ئوغلىغا ئىپارگۇلنى ئېلىپ بېرىش ئۇ-
چۇن نۇرغۇن ئەسكەر تارتىپ گۇلىستان شەھرىگە يېتىپ
كەپتۇ. توي باشلاشتىن بۇرۇن قىز بىلەن يىگىتنىڭ دىدار
كۆرۈشۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلۈپتۇ. لەئەلشاھنىڭ نامىدا
كەلگەن يىگىتنىڭ لەئەلشاھ ئەمەسلىكىنى بىلگەن قىز يى-
گىتنى ئەلەم ۋە قەلەمدە سىناشنى باھانە قىلىپ توي
ۋاقتىنى كېيىنگە سۈرۈپتۇ. قارا نىيەت ۋەزىر ئىشنىڭ پاش
بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، توينىڭ ۋاقتىنى تېزلىتىپ-
تۇ. قىز بولسا دادىسىغا لەئەلشاھ دېيىلگەن بۇ يىگىتتە
شاھزادىلەرگە خاس خىسلەتنىڭ يوقلۇقىنى ئېيتىپ نارازى-
لىق بىلدۈرۈپتۇ. ھىيلىگەر ۋەزىر قىزنىڭ دادىسىغا لەش-
كەرلىرى بىلەن تەھدىت سېلىپ بېسىم ئىشلىتىپتۇ. گۇ-
لىستان شاھى تەختىدىن ئايرىلىشتىن قورقۇپ، قىزنىڭ
ماقۇللۇقىنى ئالمايلا توي باشلاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قىز-
يىگىت ئۇستازىنىڭ ياردىمى بىلەن يىراق يەرگە كېتىش
ئۈچۈن يولغا چىقىپتۇ.

ئۇلار كۆپ يوللارنى بېسىپ بىر شەھەرنىڭ يېنىغا
كېلىپ چۈشۈپتۇ. ئازراق ئارام ئالغاندىن كېيىن، لەئەلشاھ
شەھەر ئىچىگە كىرىپ ئەھۋال ئۇقماقچى بوپتۇ. ئىپارگۇل:
— پېشانىڭىزدىكى بۇ نۇرنىڭ قارا نىيەتلىك كىشى-
لەرنىڭ نىشانى بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيمەن. ئەگەر

شەھەرگە كىرسىڭىز، سىزگە غەلىتىرەك نەزەر سالغان كىشىلەردىن ئېھتىيات قىلغايسىز، — دەپ تېزرەك قايتىپ كېلىشىنى جېكىلەپتۇ.

لەئەلشاھ شەھەرگە كىرىپ كوچىلارنى ئارىلاپ يۈرۈپ، ساقاللىق بىر قاسساپنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ۋە گۆشنىڭ نەرخىنى سوراپتۇ. شۇ ئارىلىقتا قاسساپنىڭ يوغان كۆزى لاپ قىلىپ ئۇنىڭغا قادىلىپتۇ. ئۇنىڭ يۈرىكى جىغىلداپ كېتىپتۇ. ئۇ گۆشنى ئالماي ئارقىسىغا قاراپ كەتمەكچى بوپتۇ. بۇنى كۆرگەن قاسساپ شاھزادىنى چاقىرىپ:

— ئوغلۇم، ئاجايىپ يىگىت ئىكەنسىز، — دەپ بىر پارچە گۆشنى كېسىپلا، «كۇللەھۇن چىزھۇن» دېگەندەك بىرنەرسىلەرنى ئوقۇپ، ئۇنىڭ بېشىغا يېنىك ئۇرۇپ قويۇپ «قوچقار بولۇڭ» دېگەنىكەن، شۇ زامات لەئەلشاھ مۈڭگۈزلۈك قوچقارغا ئايلىنىپ قاپتۇ. بۇ قاسساپ قىياپىتىگە كىرىۋالغان جادۇگەر بولۇپ، شەھەرگە يېڭى كەلگەن يىگىت، قىزلارنى مالغا ئايلاندۇرۇپ، قىممەت باھادا ساتىدىكەن. «پالاكەت باسسا، ئەسكى تامدا ئۆلۈك ئۈچرىشىدۇ» دېگەندەك، لەئەلشاھ جادۇگەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ قاپتۇ.

ئىپارگۈل لەئەلشاھنى بىر كېچە ئەندىشە ئىچىدە كۈتۈپتۇ، ئۇنى بىرەر پالاكەتكە يولۇققانمىدۇ؟ دەپ، تاڭ يورۇشى ھامان ئەرەنچە ياسىنىپ ئاتلىق شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. شەھەر كوچىلىرىنى كەچ كىرگۈچە ئايلىنىپ ئىزدېرىكىنى ئالالماپتۇ. ئىپارگۈلنىڭ قورسىقى ئېچىپ،

ئازراق غىزالىنىش ئۇچۇن ئېتىنى ئاشپۇزۇلنىڭ ئالدىغا باغلاپ قويۇپتۇ ۋە ئۆزى ئاشخانىغا كىرىپ تاماق يەپتۇ. شۇ ئارىلىقتا ئېتىنى ئوغرى ئەكېتىپتۇ. ئېتىدىنمۇ ئايرىلىپ قالغان مەلىكە ئازاب ئىچىدە ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ بىرەر ماكان تېپىش كويىدا بېشى قايغان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. كېچىنى بىرەر خەۋپسىز ئورۇندا ئۆتكۈزۈشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، چىراغ يورۇقى چىقىپ تۇرغان بىر دۇكاننىڭ ئىشىكىنى قېقىپتۇ. دۇكان ئىچىدىن بىر قېرى موماي چىقىپ:

— بالام، كىمنى ئىزدەيسەن؟ قەيەردىن كەلدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئىپارگۈل:

— مەن بىر مۇساپىر، تېنەپ قېلىپ كەچ قالدىم، قونۇپ قالسام، ئىسمىم لەئەلشاھ، — دەپتۇ. موماي «يىگىت» نى دۇكانغا باشلاپتۇ ۋە ئىسسىق تاماق بېرىپتۇ. ئىپارگۈل دۇكاندا قونۇپ قاپتۇ. ئەرەنچە ياسىنىۋالغان ئىپارگۈل مومايغا شەھەرگە نەچچە ئايلىق يولدىن كەلگەنلىكىنى، بىر ئاكىسىنى يوقىتىپ قويۇپ تاپالمايۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچنېمىسىنىڭ يوقلۇقىنى ئېيتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان مومايىنىڭ «يىگىت»كە ئىچى ئاغرىپتۇ. موماي ئۆزىنىڭمۇ مۇشۇ دۇكاندا يالغۇز ھالۋا سېتىپ تىرىكچىلىك قىلىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ، ئاخىردا: «ئاكاڭنى تاپقۇچە مەن بىلەن بىرگە تۇرغىن، ئىككىمىز بىرگە ئۆتەيلى» دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ «يىگىت» ناھايىتى خۇشال بوپتۇ.

ئۇلار ھەر كۈنى دۇكاننىڭ سودىسى بىلەن بىرگە ھايات كەچۈرۈپتۇ. بۇ يەردىن سودا ــ سېتىق قىلىدىغانلار ياكى ئۆتكەن ــ كەچكەنلەرنىڭ كۆزى «يىگىت»كە چۈشىدىغان بولۇپ قاپتۇ. بۇرۇن يېرىم قازان ھالۋا سېتىلىپ بولالماي- دىغان دۇكان بىر قازان ھالۋا يەتمەيدىغان دۇكانغا ئايلى- نىپتۇ. دۇكان ئاۋاتلاشقانسېرى «يىگىت»نىڭ تەرىپى پۈتۈن شەھەرگە پۇر كېتىپتۇ، ھەتتا ئۇنىڭغا شاھ ئوردىسىدا شاھنىڭ قىزى غايىبانە ئاشىق بوپتۇ، ئاخىر «يىگىت» بى- لەن كۆرۈشۈشنى ئارزۇ قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئى- نىكئانىسىغا ئېيتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئايال: «سېنىڭ ئۇ يىگىت بىلەن ئاشكارا ئۇچراشمىقىڭ ناھايىتى مۈشكۈل، شۇڭا ھۇجراڭدىن ھالۋىچى موماينىڭ دۇكىنى ئاستىغىچە يەر ئاستى يولى قېزىپ، يىگىتنى ھۇجراڭغا كەلتۈرىمىز» دەپ ئەقىل كۆرسىتىپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ قىز ئۆزىنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنى سېتىپ مەدىكار ياللاپ ئىش باشلاپتۇ.

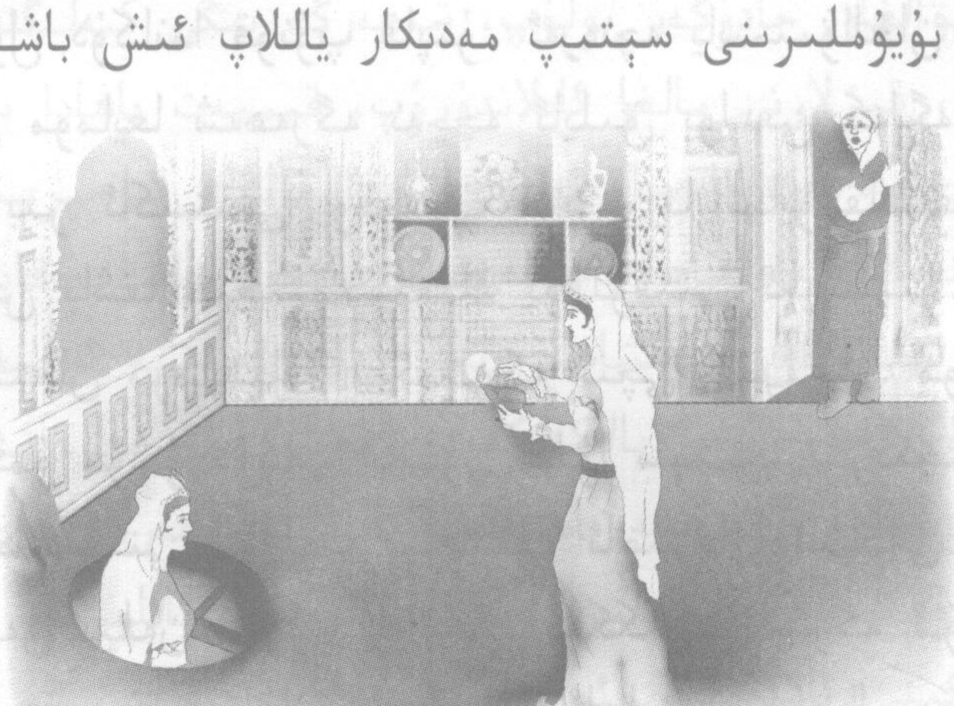

شۇنداق قىلىپ، ئۈچ ئاي ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن مەخ-پىي يول پۈتۈپتۇ. بىر كېچىسى «يىگىت» ھالۋا تەي-يارلاۋاتسا، ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدىن بىر پارچە يەر گۇمۇرۇ-لۇپ چۈشۈپتۇ. بۇنىڭغا ھەيران بولغان «يىگىت» بۇ كونا ئورا بولسا زەيلىكتىن بېسىلىپ كەتكەن ئوخشايدۇ دەپ، تۇۋاق كۆمتۈرۈپ قويۇپتۇ. ئەتىسى شۇ ۋاقىت بىلەن ھې-لىقى تۇۋاق ئاستىدىن ئىككى قىز پانۇس كۆتۈرگەن ھالدا چىقىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن «يىگىت» قورققىنىدىن قېتىپلا قاپتۇ. بۇنى سەزگەن قىز:

— ھاي ـ ھاي، قورقماڭ، ئەزىز يىگىت! بىز شاھ ئوردىسىدىن بولىمىز. شاھىمىزنىڭ بىر تال ئارزۇلۇق قى-زى بولۇپ، ئۇزۇندىن بېرى سىزنى كۆرۈشكە تەشنا بول-غاچقا، ئوردىدىن مۇشۇ يەرگىچە مەخپىي يول قازدۇرۇپ، سىزنى كۆرۈپ تۇرۇشقا ئامال تاپتى، شۇڭلاشقا بۇگۈن سىزنى ئالغىلى كەلدۇق، ـ دەپ ئوردىغا بېرىشقا دالالەت قىپتۇ. ئاخىر «يىگىت» يۈز كېلەلمەي بېرىشقا ماقۇل بوپ-تۇ. ئۇ ئوردىغا بېرىپ شاھ قىزى رەمزىگۈل بىلەن كۆرۈ-شۈپتۇ. مەلىكە ئۇنى ھەر خىل نازۇ نېمەتلەر بىلەن مېھمان قىلىپ، ئەتە يەنە مۇشۇ ۋاقىتتا دىدار كۆرۈشۈشكە ماقۇل كەلتۈرۈپ ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

بۇ شەھەرنىڭ شاھىنىڭ يېقىن بىر ۋەزىرى بار ئى-كەن، ئۇ ئادەتتە كېچىلىرى پۇقراچە ياسىنىپ، شەھەر ئاي-لىنىپ يۈرۈشنى ئادەت قىلغان بولۇپ، كىشىلەرنى بوزەك

قىلغان مۇتتەھەملەرنى تۇتۇۋېلىپ ئەتىسى جاجىسىنى بې-
رىدىكەن. مانا شۇ ئادىل ۋەزىر يېرىم كېچىدە شەھەرنى
ئايلىنىپ يۈرۈپ، هالۋىچى موماينىڭ دۇكىنىدىكى چىراغ
يورۇقىنى كۆرۈپ دۇكانغا كىرىپتۇ ۋە «يىگىت» بىلەن
پاراڭلىشىپ ئۇزۇن ئولتۇرۇپ قاپتۇ. شۇ ئەسنادا تۇۋاق
كۆتۈرۈلۈپ، قولىغا پانۇس تۇتقان ئىككى قىز پەيدا بوپتۇ.
بۇنى كۆرگەن ۋەزىر دۇكاننىڭ ئوتتۇرىسىدىن چىققان بۇ
كارامەتتىن ئەس - ھوشىنى يوقاتقىلى تاس قاپتۇ.
— ئەي يىگىت، سىز ئۆتكەن كېچە مەلىكە رەمزىگۈل
بىلەن يەنە كۆرۈشۈشكە ۋەدە بەرگەنىدىڭىز، لېكىن سىز
شۇ ۋاقىتتا بارمىدىڭىز، مەلىكە تەقەززا بولۇپ يولىڭىزغا
قاراپ تۇرۇۋاتىدۇ، — دېيىشىپتۇ ئۇلار. بۇنى ئاڭلاپ
ئەھۋالنى چۈشەنگەن ۋەزىر:
— ۋەدە قىلغانىكەنسىز، ۋەدىڭىزگە قەرزدارسىز. بې-
رىڭ، مەن چىقىپ كېتەي، — دەپتۇ. «يىگىت» يولغا چى-
قىپتۇ.
ئەتىسى ۋەزىر شاھنىڭ يېنىغا كىرىپ:
— جانابىي ئالىيلىرى، مەن ئۆتكەن كېچە ئاجايىپ
بىر ۋەقەنى كۆرۈپ قالدىم، — دەپتۇ.
— قېنى، قانداق ئىش ئىكەن؟ بايان قىلغايسەن، —
دەپتۇ شاھ.
— بۇ كارامەت بىر ئىش. بۇ ۋەقەنى تاكى ئۆز كۆ-
زىڭىز بىلەن كۆرمىگۈچە ئىشەنمەيسىز، — دەپتۇ ۋەزىر.

— قىنى، ئۇنى كۆرۈشنىڭ يولىنى كۆرسەت ! —
دەپتۇ شاھ.

— جانابلىرىغا بۇ ۋەقەنى كۆرسىتىشتىن ئاۋۋال مې-
نىڭ بىر شەرتىم بار، ئەگەر شۇنىڭغا كۆنسىڭىز، ئاندىن
كېيىن كۆرسەتكەيمەن، — دەپتۇ ۋەزىر.

— قىنى، شەرتىڭنى ئېيت ! — دەپتۇ شاھ.

— ئەھۋالنى كۆرگەندىن كېيىن غەزەپلەنمىگەيسىز،
ئۇلارغا ئازار بەرمىگەيسىز، — دەپتۇ ۋەزىر.

— ھەرقانداق ئىش بولسىمۇ كەچۈرگەيمەن، — دەپتۇ
شاھ.

ۋەزىر ئەتىسى يېرىم كېچىدە پادىشاھنى پۇقراچە كىي-
يىندۈرۈپ، ھالۋىچى مومايىنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرۇشنى، كۆر-
گەنلىرىنى ئۆزىگە بايان قىلىشنى ئېيتىپتۇ. شاھ ۋەزىر-
نىڭ دېگىنى بويىچە مومايىنىڭ ئۆيىدە يولۇچى سۈپىتىدە
ھالۋا يەپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر چاغدا قارىسا، دۇكاننىڭ ئاس-
تىدىن ئىككى قىز چىقىپ:

— مەلىكە رەمزىگۈل سىزنىڭ يولىڭىزغا قاراپ زار-
زار يىغلىماقتا، پاتراق بارمىسىڭىز ھالىدىن كېتىدۇ، —
دەپتۇ. «يىگىت» بۇنى ئاڭلاپ يەر ئاستىغا چۈشۈپ كېتىپ-
تۇ. شاھ قىزنىڭ كېنىزەكلىرىنى تونۇپ كارامەتنى چۈ-
شىنىپتۇ، غەزەپتىن يېرىلغۇدەك ئەھۋالغا كەلسىمۇ، ۋەزىر-
نىڭ ئېيتقانلىرى بويىچە چاندۇرماي قايتىپ كەپتۇ. ئەتى-
سى پادىشاھ تەختكە چىقىپ، ھالۋىچى مومايىنىڭ ئوغلىنى

تۇتۇپ كېلىپ دارغا ئېسىشقا ئەمر قىپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ ۋەزىر:

— ھەي جالالات، توختا ! — دەپتۇ، ئاندىن شاھقا قاراپ سۆزلەپتۇ، — مەن سىزنىڭ مۇشۇنداق غەزەپكە كېلىشىڭىزنى پەملىگەنىدىم. نۇرغۇن پادىشاھلار رەھىم - شەپقەتنى دوست تۇتمايدۇ، جاھىللىق بىلەن ئۆزىنىڭ خالىغىنىچە ئىش قىلىدۇ، مانا مۇشۇنداق ۋاقىتتا ئالىيجانابلىق قىلالمايدۇ. مانا كۆردىڭىز، سىزنىڭ قىزىڭىز كەمبەغەل خوتۇننىڭ مۇساپىر ئوغلىغا كۆيۈپ قاپتۇ. شۇنداق بىر يىگىتكە قىزىڭىزنى بەرسىڭىز، ئۇلار مۇراد - مەقسىتىگە يەتسە، مانا بۇ سىزنىڭ ئالىيجانابلىقىڭىز بولمامدۇ؟ ! بىگۇناھ يىگىتنى ئۆلتۈرۈپ ئۇۋال قىلسىڭىز، قىزىڭىز ئۇنىڭ ئىشقىدا نابۇت بولسا، قارا كۆڭۈللۈك بىلەن جاھالەت يولىنى تۇتقان بولۇپ قالمامسىز؟ !

شاھ ئاقىل ۋەزىرنىڭ سۆزلىرىدىن قاتتىق تەسىرلىنىپ كېتىپ، قىزىنى ھالۋىچى مومايىنىڭ ئوغلىغا توي قىلىپ بېرىپتۇ. مۇرادىمغا يەتتىم دەپ خۇشال بولغان رەمزىگۈل تويدىن كېيىن پەرىشان ھالدا كۈن ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ. بۇنى سەزگەن قىزنىڭ ئانىسى:

— قىزىم، ئۆزۈڭ كۆيگەن ئاشىقىڭغا قوشۇپ مۇراد - مەقسىتىڭگە يەتكۈزگەنىدۇق. يەنە نېمە ئۈچۈن گۈلدەك چىرايىڭ سولىشىپ كەتتى؟ — دەپ سوراپتۇ. رەمزىگۈل يىغلاپ تۇرۇپ، لەئەلشاھنىڭ ئۆزگە ئەرچە مۇئامىلە قىلى-

مىغانلىقى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىپتۇ. قىزنىڭ ئانىسى بۇ گەپنى ئاڭلاپ قىزىغا ئىچ ئاغرىتىپتۇ ۋە يىگىتتىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپ بېقىشنى ئېيتىپتۇ. قىز ئانىسىنىڭ مەسلىھەتى بويىچە:

— سىز نېمىشقا ماڭا كۆڭۈل بەرمەيسىز، بۇنىڭدا نېمە سەۋەب بار؟ — دەپ سوراپتۇ «يىگىت»تىن. «يىگىت»:

— ئەگەر بۇ سىرنى بىلىشنى خالىسىڭىز، شاھ ئاتىڭىز سىرنى ئېچىشىمغا ئىجازەت بېرىپ، ماڭا شاھلىق ھوقۇقىنى يەتتە كۈنلۈك مۆھلەت بىلەن بېرىپ تۇرۇشىنى ئۆتۈنۈڭ. شۇ چاغدىلا بۇ سىرنى ئاشكارىلاپ بېرىمەن. ئۇنىڭدىن باشقا مېنىڭ ھېچبىر ئىلاجىم يوق، — دەپتۇ.

قىز شاھ ئاتىسىغا «يىگىت»نىڭ دېگىنىنى ئېيتىپتۇ. شاھ قىزىنىڭ بەختىنى ئويلاپ رازىلىق بىلدۈرۈپتۇ.

«يىگىت» تەختكە چىققاندىن كېيىن، شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتىدىغان چوڭ كوچىغا بىر سەھنە ياسىتىپ، شەھەر خەلقىنى شۇ سەھنە ئالدىدىن بىرمۇ بىر ئۆتۈشنى بۇيرۇپتۇ، ئۆزى ئوردا ئەھلى بىلەن بىللە ئۆتكەنلەرنى كۆزدىن كەچۈرۈپتۇ. يەتتە كۈن ئىچىدە پۈتۈن شەھەر خەلقى ئۆتۈپ تۈگەپتۇ، لېكىن «يىگىت» غەمكىن ھالدا قايتىپ، رەمزىنگۈلگە:

— مېنىڭ سىزگە ئېيتىپ بېرىدىغان سىرىم تېخى ئېچىلمىدى. ئەگەر مۇمكىن بولسا شاھ ئاتىڭىز ماڭا يەنە يەتتە كۈن ۋاقىتنى ئۇزارتىپ بەرسە، — دەپ يېلىنىپتۇ.

شاھ ماقۇل بوپتۇ.
شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە «يىگىت»نىڭ چۈشىگە شاھزادە ھەققىدە بىر بېشارەت بولغانىدەك بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن «يىگىت» بۇ قېتىم پۈتۈن شەھەردىكى ئۆي ھايۋانلىرىنى ئۆتكۈزۈشنى جاكارلاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان شەھەر خەلقى ئىچىدە ھەر خىل سۆز ـ چۆچەكلەر بوپتۇ. پۈتۈن شەھەردىكى ئۆي ھايۋانلىرى ئىچىدىن يەنىلا بىرەر شەپىنى سېزەلمەپتۇ. «يىگىت» ئۈمىدسىزلىك بىلەن ئۆز تەقدىرى ئۈستىدە خىيالغا چۆكۈپ ئولتۇرسا، بىر كىشى كېلىپ شەھەردىكى مەلۇم بىر قاسساپنىڭ يەر ئاستىدىكى گەمىسىگە سولاپ بېقىۋاتقان بىر قوچقىرى قالغانلىقىنى ئېيتىپ قويۇپتۇ. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان «يىگىت» ھېلىقى جادۇگەر قاسساپ بىلەن قوچقارنى ئوردىغا ئەكەلدۈرۈپتۇ. «قوچقار» سەھنە ئالدىغا ئەكېلىنگىنىدە، كۆزىدىن مۆلدۈرلەپ ياش ئېقىشقا باشلاپتۇ. بۇنى كۆرۈپ «يىگىت»نىڭ يۈرىكى جىغىلداپ كېتىپتۇ ۋە قاسساپنىڭ ئوت چاقناپ تۇرغان سۈرلۈك كۆزدىگە قاراپ جادۇگەر ئىكەنلىكىنى، لەئەلشاھنى جادۇگەرلىك يولى بىلەن قوچقارغا ئايلاندۇرۇپ قويغانلىقىنى بىلىپتۇدە، قاسساپنى جادۇغا بېسىشقا پەرمان چۈشۈرۈپتۇ. جادۇگەر ھىيلە ئىشلىتىپ كۆرگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ كار قىلمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ ئاخىر ئىقرار بوپتۇ.
ــ ھە، قېنى، كاللاڭ جادۇ ئاستىدا تۇرغاندا ئەپسۇنۇڭنى قايتۇرساڭ قۇتۇلىسەن، ــ دەپ ۋارقىراپتۇ «يىگ-

گىت». جادۇگەر بىر ئەپسۇن ئوقۇپ «سۇف» دېگەنىكەن، قوچقار بىرلا سىلكىنىپ قامەتلىك يىگىتكە ئايلىنىپتۇ. پۈتۈن خەلق بۇ سىرنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ. جادۇگەر ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىپتۇ. ئەپارگۈل بىلەن لەئەلشاھنى خەلق تەبرىكلىشىپتۇ. ئەپارگۈل بىلەن لەئەلشاھ شاھ ئالدىغا كېلىپ تەزىم بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن، ئەپارگۈل:

— رەھىمدىل شاھ ئاتىمىزنىڭ شەپقىتى بىلەن دۈشمەن ئۈستىدىن غالىب كېلىپ، ئاشىق ـ مەشۇقلار مۇرادىمىزغا يەتتۇق. پېقىر مەلىكە رەمزىگۈل ئاشىق بولغان «يىگىت» لەئەلشاھ بولماي، بەلكى ئۇنىڭ مەشۇقى ئەپارگۈلدۇرمەن. ھەقىقىي لەئەلشاھ بولسا، مانا بۇ سىھىرلىنىپ قايتا ئەسلىگە كەلگەن يىگىتتۇر، — دەپتۇ ۋە پۈتۈن جەرياننى باشتىن ـ ئاخىرغىچە سۆزلەپ بېرىپ، ئاخىردا، — مانا بۇ يىگىت مەندىن نەچچە ھەسسە گۈزەل، ئىلىم ـ مەرىپەتتە تەڭداشسىز. ئەگەر مەلىكە رەمزىگۈل خالىسا، ھەقىقىي لەئەلشاھ بىلەن قوشۇلسا، مەن بۇلارنىڭ خىزمىتىدە جان پىدالىق بىلەن ئىشلىسەم ئارمىنىم يوق، — دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ پۈتۈن شەھەر خەلقىگە مۇراجىئەت قىلىپ: «مانا مۇشۇنداق خاسىيەتلىك بىر كۈندە ئورنۇمنى لەئەلشاھقا ئۆتۈنۈپ بېرىمەن. قىزىم رەمزىگۈلنى خانىشلىققا لايىق كۆرىمەن. پېقىر ئىستىقامەت قىلىمەن. مەلىكە ئەپارگۈل ئوڭ قول ۋەزىر ھەم چوڭ خانىش بولىدۇ، رەمزىگۈل سول قول ۋەزىر ھەم كىچىك

خانىش بولىدۇ. بۇ خۇشاللىقىمىز ئۇچۇن قىرىق كېچە ـ
كۈندۈز توي قىلغايسىزلەر» دەپ جاكارلاپتۇ. مانا شۇنداق
قىلىپ، لەئەلشاھ ئىككى مەلىكىنى ئوڭ ـ سول قول ۋە ـ
زىر قىلىپ، ئەقىلدار ۋەزىرنى پىر ـ ئۇستاز تۇتۇپ،
يۇرتنى ئادىللىق بىلەن سوراپ ئۆتۈپتۇ. قۇدرەتلىك لەشكەر
تەييارلاپ، ھىيلىگەر ۋەزىر تەرىپىدىن ۋەيران قىلىنغان ئا ـ
تىسىنىڭ يۇرتىغا ئىنتىقام ئېلىشقا ئاتلىنىپتۇ. ئۆزىنى
ئۇچار شاھ دەپ ئاتىۋالغان قارا نىيەت ۋەزىرنى تۇتۇپ، ئاتا ـ
ئانىسىنىڭ ۋە بىگۇناھ خەلقنىڭ قان قەرزىنى ئېلىپتۇ.
شۇ شەھەردىكى ئاقىل ۋەزىرنى شاھلىققا بەلگىلەپتۇ، شە ـ
ھەر خەلقىنى خاتىرجەملىككە ئىگە قىپتۇ. ھالۋىچى موماي ـ
نى شاھ ئوردىسىغا كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭدىن ئانا ئورنىدا خە ـ
ۋەر ئاپتۇ. پۈتۈن يۇرت ئەھلى بەخت ـ سائادەتلىك تۇر ـ
مۇش كەچۈرۈپتۇ.

خاسىيەتلىك تاش

بۇرۇنقى زاماندا بەختى ئىسمىلىك بىر يىگىت ئۆتكە-نىكەن. كۆنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ ئانىسى تۇگەپ كېتىپتۇ، ئانچە ئۆتمەي دادىسىمۇ ئېغىر كېسەل بولۇپ يېتىپ قاپتۇ. ئۇ جان ئۈزۈش ئالدىدا بەختىنى قېشىغا چاقىرىپ، سان-دۇقنىڭ تېگىدىن ساقىدەك بىر تاشنى ئېلىپ:

— بالام، بۇ خاسىيەتلىك تاش، مەندىن ساڭا قالىدىغان مىراس مۇشۇ. مەن بەگنىڭ ئېتىزىدا ئىشلەپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇسساپ كېتىپ سۇ ئىچكىلى بۇلاققا باردىم. قارىسام، بۇلاقتا بىر نىمجان بېلىق لەيلەپ يۈرۈپ-تىكەن. بېلىققا ئىچىم ئاغرىپ، ھەر كۈنى نان تاشلاپ بې-رىپ ساقايتقانىدىم، بۇ تاشنى ئەنە شۇ بېلىق ماڭا بۇلاق-نىڭ تېگىدىن ئاچىقىپ بەردى. بېلىق تاشنى بېرىۋېتىپ: «سەن ماڭا كۆپ ياخشىلىق قىلدىڭ، ياخشىلىققا ياخشىلىق. بۇ تاشنى ئال، ئېسىڭدە چىڭ ساقلا، بۇ دۇنيادىكى يەتمىش يەتتە خىل دورىدىن ياسالغان تاش، جېنى تېنىدىن چىقـ-مىغان ھەرقانداق كېسەلگە مۇشۇ تاشنى چايقاپ سۈيىنى

ئىچۇرسە سەللىمازا ساقىيىدۇ» دېگەنىدى. مەن بۇنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى. ئۆزۈمگە ئىشلەتمەيمەن، چۈنكى ساقىيىپ يەنە بەگنىڭ زۇلمىنى، يوقسۇزلۇقنىڭ دەردىنى تارتىشنى خالىمايمەن، ــ دەپتۇ ـ دە، تاشنى بەختىگە بېرىپ جان ئۈزۈپتۇ.

بەختى بايلارنىڭ زۇلمىنى كۆپ كۆرگەچكە، كەمبەغەل ـ يوقسۇللارغا جان كۆيەر يىگىت بولۇپ ئۆسۈپتۇ. كەمبەغەل ـ لەردىن كىم ئاغرىپ ـ تارتىپ قالسا، ھېچقانداق ھەق ئالماي ئۇلارنى خاسىيەتلىك تاش بىلەن ساقايتىپ قويىدى ـ كەن. كەمبەغەللەرمۇ بەختىنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىكەن. ئۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان بەگ تاشنى قولغا كىرگۈزۈشنىڭ

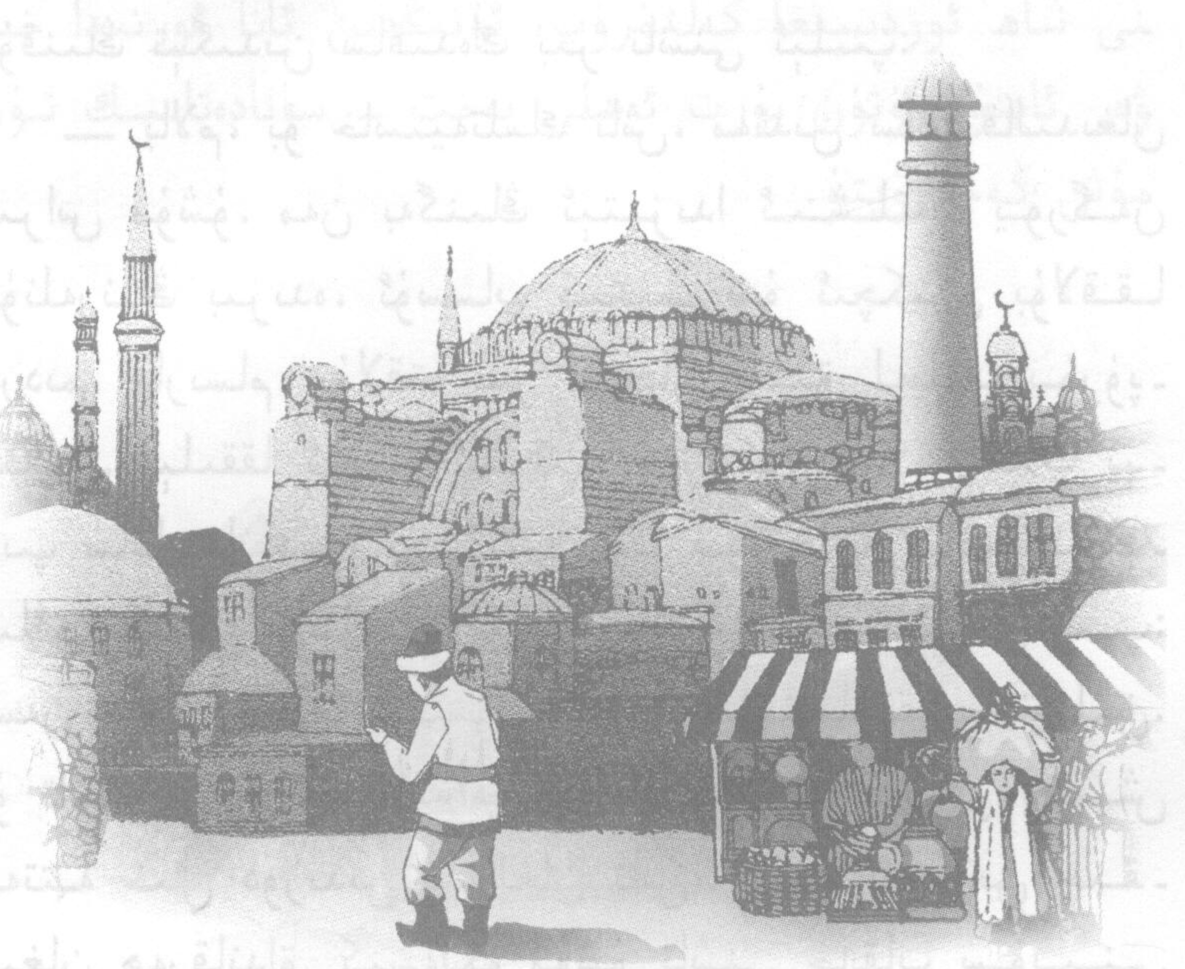

كويغا كىرىپتۇ. بەگنىڭ قارا نىيىتىنى بىلگەن بەختى باشقا يۇرتقا باش ئېلىپ كېتىپتۇ.

ئۇ نەچچە كۈنلەپ يول يۈرۈپتۇ، يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپتۇ، تاغلارنى ئېشىپ، چۆللەرنى بېسىپ، دەريالارنى كېچىپتۇ. شۇنداق مېڭىپ كېلىۋېتىپ، يولدا يېرىم جان بولۇپ ياتقان بىر چاشقاننى كۆرۈپتۇ ۋە: «بۇمۇ خۇدانىڭ بىر مەخلۇقى، ساقايتىپ قوياي» دەپ ئويلاپ بېلىدىكى قاپىقىدىن سۇ ئېلىپ، تاشنى چايقاپ چاشقانغا ئىچۈرگەندىن كېيىن، ئۆلەر هالدا ياتقان چاشقان شۇ هامان سىلكىنىپ قوپۇپ بىر ئايلىنىپتۇ ۋە زۇۋانغا كىرىپ:

ئوزۇق ئىزدەپ يۈرگىنىمدە بىر هارۋا،
بېسىپ كېتىپ مېنى قويدى بۇ هالغا.
قۇتۇلدۇردۇڭ، يىگىت، مېنى ئۆلۈمدىن،
نېمە كېرەك ساڭا ئېيتقىن كۆڭلۈڭدىن؟

دەپتۇ. بەختى:

كېرەك ئەمەس سەندىن ماڭا هېچنېمە،
كەت ئۇۋاڭغا، مېنىڭدىن سەن غەم يېمە.

دەپ يولغا مېڭىپتۇ. ئەمما، چاشقان بەختىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ:

كېتىپ بارسام ئات دەسسىدى بىلىمدىن،
بەك قىينالدىم جىنىم چىقماي تېنىمدىن.
كىلىپ ئۆلەي دىگىنىمدە جان بەردىڭ،
تارتىنمىغىن نىمە كېرەك مىنىڭدىن؟

دەپ بىر تال تۈكىنى بەختىگە بېرىپ كۆزدىن غايىپ بوپتۇ.
بەختى تۈكنى ئېلىپ يولغا راۋان بوپتۇ. يەنە خېلى كۆپ يوللارنى باسقاندىن كېيىن، ئالدىدا تولغىنىپ ياتقان بىر نىمجان يىلان ئۇچراپتۇ. بەختى بۇمۇ خۇدانىڭ بىر جانىۋارى دەپ، ئۇنىڭغا خاسىيەتلىك تاشنىڭ سۈيىدىن ئىچۈرۈپتۇ، هايال ئۆتمەي يىلانمۇ سەللىمازا ساقىيىپتۇ. ساقىيىپتۇ ـ دە، قۇيرۇقى بىلەن تىك كۆتۈرۈلۈپ، بەختىگە قاراپ مۇنداق دەپتۇ:

كېتىپ بارسام ئات دەسسىدى بىلىمدىن،
بەك قىينالدىم جىنىم چىقماي تېنىمدىن.
كىلىپ ئۆلەي دىگىنىمدە جان بەردىڭ،
تارتىنمىغىن نىمە كېرەك مىنىڭدىن؟

بەختى يىلانغا قاراپ:

سورىمايمەن يىلان سەندىن، هىچنىمە،
خۇش قال ئەمدى، سەن مىنىڭدىن غەم يىمە.

دەپ مىڭىپتۇ. بەختى ئىككى چامدام ماڭمايلا، يىلان بەخ-تىنىڭ ئالدىنى توسۇپ:

سورىمىساڭ ھېچ نەرسىنى مىنىڭدىن،
بىردەم توختا، ساڭا بىرەي تىلىمدىن.
ئېغىر كۈنلەر چۈشەر بولسا بېشىڭغا،
كۆيدۈر تىلنى، مەن بارىمەن قېشىڭغا.

دەپ تىلىنى ئۈزۈپ بەختىگە بېرىپ كېتىپتۇ. بەختى بۇ-نىمۇ پوتىسىغا تۈگۈپتۇ- دە، يولىنى داۋام قىپتۇ.

ئۇ يەنە مەنزىل ئېشىپ كېتىپ بارسا، بىرنەرسىنىڭ «غوڭ- غوڭ» قىلغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ، ئەمما ئۆزى كۆرۈنمىگۈدەك. شۇنداق قارىسا، قاناتسىز بىر ھەرە ئۇچال-ماي پىرقىراپ ياتقۇدەك. بەختى ھەرىگىمۇ خاسىيەتلىك تاشنىڭ سۈيىنى ئىچۈرۈپتۇ، ھەرە بىردەمدىلا قانات چىقى-رىپ، بەختىنىڭ بېشىدىن نەچچە ئايلىنىپ ئۇچۇپتۇ- دە، مۇنداق دەپتۇ:

قامچا تېگىپ ئايرىلغاچقا قاناتتىن،
پەرۋاز قىلىپ ئۇچالماستىن ياتاتتىم.
قانات بېرىپ قۇتۇلدۇردۇڭ ئازابتىن،
تارتىنمىغىن، نېمە كېرەك ئېيت مەندىن؟

بەختى:

كىرەك ئەمەس سەندىن ماڭا ھېچنىمە،
گۈل تىرىپ يەپ، ئەلگە ھەسەل بېرىۋە.

دەپ ئۆز يولىغا مېڭىپتۇ، ئەمما ھەرە بىشىدا غوڭۇلداپ بىللىلا ئۇچۇپ كېلىۋاتقۇدەك. بەختى توختاپتۇ. شۇ چاغدا ھەرە:

توختاپ تۇرغىن سەۋر قىلىپ ئادەمزات،
ھېچبولمىسا يۇلۇپ بېرەي بىر قانات.
ئېغىر كۈنلەر چۈشەر بولسا بېشىڭغا،
شۇنى كۆيدۈر، مەن بارىمەن قېشىڭغا.

دەپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

بەختى يەنە ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. بىر جەزىرىدە كېتىپ بارسا، ئۆزى قۇراملىق بىر ياش يىگىت يول ئۈستىدە ئىڭراپ، «ئاھ» چېكىپ ياتقۇدەك، ئاغرىق ئازابىدىن رەڭگى پۇرۇشۇپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ، كالپۇكلىرى گەز باغلاپ كېتىپتۇدەك. بۇنى كۆرۈپ بەختىنىڭ يۈرىكى ئېچىشىپ كېتىپتۇ. دەرھال تاشنى چايقاپ سۈيىنى ئىدىچۇرگەن ھامان ئۇمۇ ساللىمازا ساقىيىپتۇ ۋە بەختىگە كۆپ رەھمەت ئېيتىپتۇ.

ــ بۇرادەر، مېنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇردۇڭ، ــ دەپتۇ يىگىت، ــ بۇ خالىس ياخشىلىقىڭ ئۈچۈن ساڭا ئۆمۈرۋا-يەت قۇل بولىمەن.

ــ مەن ئاتا ـ ئانىسىز بىر يېتىم ـ مۇساپىرمەن، باشقىلارنى قۇل قىلىشنى خالىمايمەن. ئەگەر ساڭا ماقۇل كەلسە، ئۆمۈرلۈك دوست بولايلى.

بەختىنىڭ بۇ تەكلىپى يىگىتكىمۇ ماقۇل كەپتۇ. ئىككىسى دوست بولۇپ يولغا چۈشۈپتۇ، تاپقىنىنى تەڭ يەپ، تاغ ـ داۋان، چۆل ـ جەزىرىلەرنى بېسىپ ئۆتۈپ، بىر چوڭ شەھەرگە كەپتۇ. بۇ شەھەر پادىشاھىنىڭ بىر قىزى بولۇپ، ئۇن بەش يىلدىن بېرى ئېغىر كېسەل ئىـ-كەن. پادىشاھ قىزىنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىكەن، ئۇنىڭ قىلمىغان ئامالى، كۆرسەتمىگەن تېۋىپى قالماپتۇ، قىز سا-قايماپتۇ. ئاخىر پادىشاھ: «ئەگەر كىمدەكىم قىزىمنى ساقايتسا، شۇ كىشىگە قىزىمنى ھەم پادىشاھلىقىمنى بې-رىمەن» دەپ ئۆزىنىڭ قول ئاستىدىكى جايلارنىڭ ھەممى-سىگە جاكار قىپتۇ، لېكىن بۇ كېسەلگە داۋا تاپىدىغان كىشى تېپىلماپتۇ. بۇ ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن ھېلىقى يىگىتنىڭ نىيىتى بۇزۇلۇپتۇ ـ دە، بەختىنىڭ خاسىيەتلىك تېشىنى ئوغرىلاپ توپتوغرا ئوردىغا بېرىپ، پادىشاھقا:

ــ قىزىڭىزنى مەن ساقايتىمەن، ــ دەپتۇ.

پادىشاھ خۇشاللىقىدىن قىن ـ قىنىغا پاتماي يىگىتنى

قىزنىڭ ھۆجرىسىغا باشلاپ كىرىپتۇ. يىگىت خاسىيەتلىك تاشنى چايقاپ سۈيىنى ئاغزىغا تېمىتقانىكەن، قىز سەللى-مازا ساقىيىپ كېتىپتۇ. پادىشاھ قول ئاستىدىكى ۋەزىر-ئۆلىمالىرىغا دەرھال توي تەييارلىقى قىلىش توغرىسىدا بۇيرۇق بېرىپتۇ. بۇ خەۋەر بىردەمدە پۈتۈن شەھەرگە پۇر كېتىپتۇ. ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان بەختى ناھايىتى غەزەپ-لىنىپتۇ، بىراق ھېلىقى ساختىپەز دوستى پادىشاھقا كۈي-ئوغۇل بولۇش ئالدىدا تۇرغاندا ئۇنىڭغا قانداقمۇ كۈچى يەتسۇن؟! بۇنى ئويلاپ بېشى قېتىپ تۇرغىنىدا، بىردىنلا يولدىكى چاشقان، يىلان، ھەرىلەرنىڭ بەرگەن سوۋغىلىرى ئېسىگە چۈشۈپتۇ، بەختىدە ئۈمىد پەيدا بوپتۇ. چاشقاننىڭ تۈكىنى كۆيدۈرگەنىكەن، ھايال ئۆتمەي چاشقان ھازىر بوپتۇ.

— بىشىڭغا نېمە كۈن چۈشتى؟ — دەپ سوراپتۇ چاشقان. بەختى بېشىدىن ئۆتكەننى ئېيتىپ بېرىپتۇ. چاشقان ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن:

— تاڭ ئاتقاندا تاش قولۇڭدا بولىدۇ، — دەپ چىقىپ كېتىپتۇ.

بەختى تاش قولۇمغا كىرسىلا يەنە بىر ئامال قىلىمەن، دەپ ئويلاپتۇ. بىر چاغدا ئۆيدە ۋىچىرلىغان ئاۋاز پەيدا بوپتۇ، قارىسا چاشقان بەختىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئاغزىدىن تاشنى چىقىرىپ، خوشلىشىپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

بەختى يىلاننىڭ تىلىنى كۆيدۈرگەنىكەن، دەرھال يىلان پەيدا بولۇپ، بەختىگە:

— مەندىن ساڭا قانداق ياردەم كېرەك؟ — دەپتۇ.

بەختى بولغان ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ. يىلان بىرئاز ئويلىنىپ:

— سەن پادىشاھنىڭ قىزىنى ئالىسەن، پادىشاھمۇ بولىسەن. بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدى بىلەن تاشنى ئېلىپ قاچقان قاراقچىنى زەھىرىم بىلەن چېقىپ ئۆلتۈرىمەن، ئاندىن كېيىن پادىشاھنىڭ قىزىنى چاقىمەن. ئۇنى سېنىڭ قولۇڭدىكى خاسىيەتلىك تاشتىن باشقا ھېچ نەرسە ساقايتالمايدۇ، — دەپتۇ.

بىر ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتەر ـ ئۆتمەيلا پۈتۈن شەھەردە: «پادىشاھقا كۈيئوغۇل بولىدىغان يىگىت ئۆلۈپ، قىزى يەنە بۇرۇنقى كېسەل ھالىغا كېلىپ قاپتۇ» دېگەن سۆز تارقىلىپتۇ.

ئەتىسى جاكارچىلار يەنە كوچىمۇكوچا يۈرۈپ، پادىشاھنىڭ پەرمانىنى ئاڭلىتىپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى بەختى ئوردىغا بېرىپ، پادىشاھقا قىزنى ساقايتىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھ ئۇنى قىزىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرگۈزۈپتۇ. بەختى قىزنى ساقايتىپتۇ. قىز بۇ كېلىشكەن، زېرەك يىگىتنى كۆرۈپ ئاشىق بولۇپ قاپتۇ. بەختىمۇ قىزغا ئاشىق بولۇپ قاپتۇ. ئۇلار سىردىشىپ ـ مۇڭدىشىپ، خۇشال ـ خۇرام پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ. ئەمەلدارلىرى ئۆز-

ئارا مەسلىھەتلىشىپ، بەختىنىڭ كەمبەغەللىكىنى با-
ھانە قىلىپ، پادىشاھنى ۋەدىسىدىن قايتۇرماقچى بوپتۇ. پا-
دىشاھ باشتىكى پىكرىدىن قايتىپ، بەختىگە نۇرغۇن مال-
دۇنيا بەرمەكچى بوپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان بەختى، مەلىكە ۋە
شەھەر خەلقى پادىشاھقا قاتتىق نارازى بوپتۇ. خەلقنىڭ
نارازىلىقىنى ئاڭلاپ، پادىشاھ بىلەن ئەمەلدارلار ئەندىشى-
گە چۈشۈپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار كېڭىشىپ:
— بۇ يىگىت تېۋىپلىقتا تەڭدىشى يوق ئىكەن، بىراق
يۇرت سورىغۇدەك ئەقلى بار-يوقلۇقىنى سىنايمىز. بۇنىڭ
شەرتى: ئات ۋە ھەممە جابدۇق-سايمانلىرى ئوخشاش
بولغان قىرىق مەپىنى يىگىتنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈزىمىز.
مەلىكىنىڭ قايسى مەپىدە ئىكەنلىكىنى تاپالىسا، بۇرۇنقى
شەرتنى ئادا قىلايلى، — دەپتۇ.
بەختى پادىشاھتىن پۈتۈن شەھەر خەلقى ئالدىدا ۋەدە
ئېلىپ، بۇ شەرتنى قوبۇل قىپتۇ. ھەرىنىڭ قانىتىنى
كۆيدۈرگەنىكەن، شۇ ھامان ھەرە كېلىپ بەختىنىڭ بېشىغا
قونۇپتۇ. ھەرە بەختىدىن ئەھۋالنى ئۇقۇپ:
— سەن غەم قىلما، مەپىلەر ئۆتكەندە مەن قايسى
ئاتنىڭ بېشىدا ئۇچۇپ يۈرسەم شۇ مەپىنى تۇت، — دەپ
ئۇچۇپ كېتىپتۇ.
بۇ چاغدا جاراڭ-جۇرۇڭ قىلىپ، بىر-بىرىگە
ئوپمۇ ئوخشاش قىرىق مەپە كېلىۋاتقۇدەك. بەختى كۆزىنى
ئوبدان ئۇۋۇلىۋېتىپ، مەپىلەرگە قېتىلغان ئاتلارغا زەن

قويۇپ قاراپتۇ. بىر مەپە ئۆتۈپتۇ، ئىككى مەپە ئۆتۈپتۇ، ھەرە كۆرۈنمەپتۇ، يىگىرمە ـ ئوتتۇز مەپىمۇ ئۆتۈپ بوپتۇ، بەختى جىم تۇرغۇدەك.

مەيدانغا يىغىلغان خەلقلەر ھاياجانغا چۈشۈپتۇ، بەختىمۇ ئەندىشە قىلىشقا باشلاپتۇ. ئوتتۇز سەككىزىنچى مەپىمۇ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئوتتۇز توققۇزىنچى مەپە ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغاندا، ئاتنىڭ بېشىدا غوڭۇلداپ ئۇچۇپ كېتىپ بارغان ھەرىنى كۆرۈپتۇ ـ دە، بەختى يۈگۈرۈپ بېرىپ مەپىگە چىقىپتۇ، قارىسا مەپىنىڭ ئىچىدە مەلىكە ئولتۇرغۇدەك. بەختى مەپىنى ئۇدۇل ئوردىغا قاراپ ھەيدەپتۇ. مەيدانغا يىغىلغان خەلقمۇ مەپىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ مېڭىپتۇ. پادىشاھ پۈتۈن خەلق ئالدىدا بەرگەن ۋەدىسىدىن يانالماي تەختتىن چۈشۈپ، بەختىگە پادىشاھلىقنى ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ. بەختى قىرىق كېچە ـ كۈندۈز توي قىلىپ مەلىكىنى ئاپتۇ ۋە ئادالەت بىلەن يۇرت سوراپتۇ.

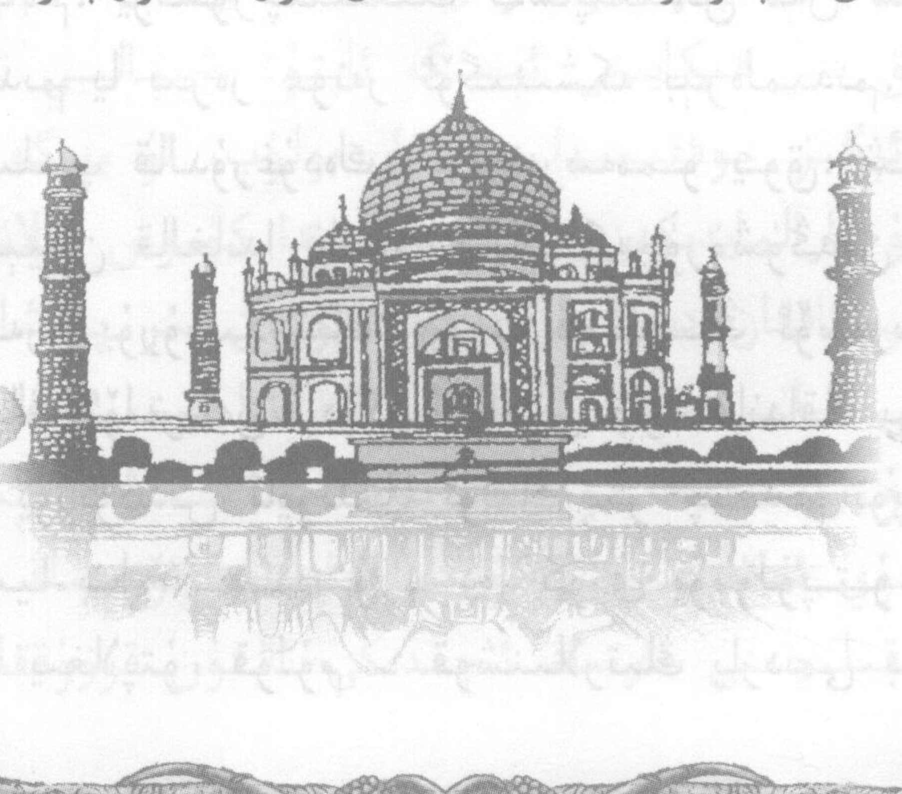

قىلىچ باتۇر

بۇرۇن بىر كەمبەغەل ئوتۇنچى ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ بىرلا ئوغلى بار ئىكەن. ئوتۇنچىنىڭ ئايالى خېلى بۇرۇنلا ئۆلۈپ كەتكەچكە، ئوتۇنچى ئانىسىدىن كىچىك قالغان ئوغلىغا ھەم ئانا، ھەم ئاتا بوپتۇ.

بالا ئون سەككىز ياشلارغا كىرگەندە ئوتۇنچى قېرىپ ماغدۇرىدىن كېتىپتۇ ـ دە، ئاغرىپ يېتىپ قاپتۇ. بىر كۈنى ئۇ ئوغلىنى يېنىغا چاقىرىپ:

ـــ بالام، يوقسۇزچىلىقنىڭ كاساپىتىدىن مەن سېنى ئوقۇتالمىدىم يا بىرەر ھۈنەر ئۆگىنىشكە بېرەلمىدىم. ساڭا مىراس قىلىپ قالدۇرغۇدەك بىرەرنەرسەممۇ يوق. شۇڭا، مەندىن كېيىن قالغاندا قانداق ھايات كەچۈرۈشۈڭدىن قايغۇرۇۋاتىمەن. بۇرۇنقىلارنىڭ: «يۇرت قوغدىساڭ ئۆسەرسەن، قوغدىمىساڭ ئۆلەرسەن» دېگەن ماقالى بار، قانداقلا بولمىسۇن ئانا يۇرتۇڭدىن ئايرىلما، ئۇنىڭ بىر چىمدىم توپىسىنىمۇ تۇتىيا بىل، ـــ دەپتۇ ـ دە، كۆزى يۇمۇلۇپتۇ. بالا قاقشاپتۇ، يىغلاپتۇ، قولۇم ـ قوشنىلارنىڭ ياردىمى بىلەن

ئاتىسىنى يەرلىككە قويۇپتۇ.

بىر يىلى بۇ ئەلگە ياۋ باستۇرۇپ كىرىپتۇ. پادىشاھ ئەلنى قوغدىيالماي زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋاپتۇ، لەشكەرلىرى تىرىپىرەن بوپتۇ. خەلق مال ـ مۈلكىدىن، يەر ـ زېمىنىدىن ئايرىلىپ، ياقا يۇرتلاردا سەرسان بوپتۇ. بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن بالىنىڭ يۈرىكىگە ئوت تۇتىشىپ، ئىچ ـ باغرى كاۋاپ بوپتۇ. ئۇ ئانا يۇرتىنى قوغداش ئۈچۈن بىرەر ئىش قىلماقچى بولسىمۇ ئامال تاپالماپتۇ.

بىر كۈنى چۈشىدە بىر ئاپئاق ساقاللىق بوۋاي ئۇنىڭغا مۇنداق دەپتۇ: «ئوغلۇم، ئالدىڭدا يىلان بار، قولۇڭغا قامچا ئالغىن. ئالدىڭدا دۈشمەن بار، قولۇڭغا قىلىچ ئالغىن.» يىگىت ئويغىنىپ قارىسا، چۈشى ئىكەن. ئۇ چۈشىدىكى بوۋاينىڭ ئېيتقىنى بويىچە، بىرەر قىلىچ تاپماقچى بولسىمۇ، ياۋ ھەممە تۆمۈر ـ تەرسەكنى يىغىۋالغاچقا قىلىچ ياساتالماپتۇ. ئۇ شۇ زامات دادىسى ئېيتىپ بەرگەن مۇنداق بىر ھېكايىنى ئېسىگە ئاپتۇ: «شىمالىي تاغنىڭ ئەڭ ئېگىز چوققىسىدا بىر غار بولۇپ، ئۇ يەرگە ئىنسۇ جىنمۇ بارالمايدىكەن. تاغنىڭ يېنىدا كۈمۈش يىلاندەك تولغىنىپ ئاققان دەريا بار ئىكەن. بۇرۇن بىر پادىشاھ غەربكە يۈرۈش قىلىپ كېتىۋېتىپ شۇ دەريادا ئېتىنى سۇغىرىپتۇ. بۇ زېمىننىڭ كۆركەم، باي، خەلقىنىڭ ئىشچان، خۇشخۇي ئىكەنلىكىنى كۆرگەن پادىشاھ ئۆزىنىڭ خاسىيەتلىك قىلىچىنى غارنىڭ ئىچىدىكى ئالتۇن قوزۇققا ئېسىپ

قويۇپتۇ. قىلىچنىڭ يېنىدا يەنە بىر ئالتۇن يۇگەنمۇ ئېـ-
سىقلىق ئىمىش. ئەگەر بۇ يۇرت بىرەر بالا ـ قازاغا دۇ-
چار بولسا، جاپا ـ مۇشەققەتتىن قورقمىغان بىرەر باتۇر
غارغا كېلىپ، ئالتۇن يۇگەننى سىلكىسە، بىر تۇلپار پەيدا
بولىدىكەن. خاسىيەتلىك قىلىچنى قولغا چۈشۈرسە، بۇ
ئەلنى ياۋدىن خالاس قىلالايدىكەن.»

يىگىتنىڭ كۆڭلى يورۇپ كېتىپتۇ. «ھەببەللى، ـ

دەپتۇ يىگىت ئۆز - ئۆزىگە، — بۇ تاغ تەگرىتاغلىرى بولسا كېرەك. تاغ يېنىمىزدىغۇ، بىر چىقىپ كۆرمەيمەدۇ؟!» يىگىت تاغقا قاراپ يول ئاپتۇ. چوققىلىرى كۆككە قاراپ بوي تارتقان تاغ يىگىتكە يول بەرمەپتۇ. يىگىت ئارغامچىنى تاغدىكى دەل - دەرەخلەرگە ئېسىپ تاغقا يامىشىپتۇ، لېكىن ئۇ ئۈچ كۈن ياماشقان بولسىمۇ دېگەن يېرىگە چىقالماپتۇ. ئۇ تاغنىڭ قاق بېلىدىن ئېشىپ ئادەم ئىزى باسمىغان بىر تاغ يولىنى كۆرۈپتۇ - دە، ئەمدىلا شۇ يولغا چۈشۈپ ماڭاي دېيىشىگە، بىر يوغان يىلان ۋىشىلداپ بالىنىڭ ئالدىنى توسۇۋاپتۇ ۋە ھەيۋە قىپتۇ. بالا يوغان بىر تاشنى يىلانغا ئاتقانىكەن، يىلاننىڭ كاللىسى مىجىلىپ ئۆلۈپتۇ. بالا بىر كۈن يول مېڭىپ ئازراق دەم ئاپتۇ - دە، يەنە بىر چوققىغا يامىشىپ چىقىپتۇ. تاغ يولۋىسى، قاپلان، ئېيىقلار بالىغا خىرىس قىلغان بولسىمۇ، بالا ئۇلار بىلەن ئېلىشىپ يەر چىشلىتىپتۇ. ئاخىرى يەتتىنچى كۈنى ھېلىقى غارغا يېتىپ بېرىپتۇ. قارىسا، ئالتۇن قوزۇقتا بىر قىلىچ ھەم يۇگەن ئېسىقلىق تۇرغۇدەك. بالا قىلىچنى ئېلىپ بېلىگە ئېسىپتۇ، يۇگەننى بىر سىلكىگەنىكەن، كۆز ئالدىدا بىر ئاق تۇلپار پەيدا بوپتۇ. بالا ئاتقا مىنىپ: «چۇھ» دېگەنىكەن، بىردەمدىلا تاغدىن يېنىپ چۈشۈپتۇ. ئۇ ئۆزىگە ئوخشاش ئەل سۆيەر يىگىتلەرنى توپلاپ، ياۋغا ھۇجۇم قىپتۇ. خاسىيەتلىك قىلىچنىڭ كارامىتىدىن باسقۇنچىلارنىڭ كاللىسى نەشپۈت چېچەكى تۆكۈلگەندەك تۆكۈ-

لۇپتۇ، ھايات قالغانلىرى، ئۆلەر ـ تىرىلىشىگە قارىماي قېچىپتۇ. خەلق بالىنى پادىشاھ قىلىمىز دېگەن بولسىمۇ بالا زادىلا ئۇنىماپتۇ. ئاخىر ئۇلار بىر ئادىل كىشىنى پادىشاھ قىلىپ سايلاپتۇ. شۇنىڭدىن بېرى بۇ يۇرت ئېخىمۇ روناق تېپىپتۇ.

نۇرغۇن پادىشاھلار ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىپ، قىلىچ بىلەن تۇلپارنى قولغا چۈشۈرۈشكە ئۇرۇنغان بولسىمۇ، قولغا چۈشۈرەلمەپتۇ.

ئەلنىڭ بارغانسېرى گۈللىنىپ كۆچەيگەنلىكىنى كۆرگەن يىگىت خاتىرجەم بولۇپ تۇلپار ئېتىغا مىنىپتۇ ـ دە، ھېلىقى غارغا يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ قىلىچ بىلەن يۇگەننى ئاۋۋالقىدەكلا ئالتۇن قوزۇققا ئېسىپ قويۇپتۇ ـ دە: «خەير، ۋاپادار ئېتىم» دەپ ئاتنى قويۇپ بېرىپتۇ. ئۆزى يەتتە كېچە ـ كۈندۈزدە مىڭ بىر مۇشەققەت بىلەن تاغدىن چۈشۈپتۇ.

يىگىت ئۆيلىنىپ بالا ـ چاقىلىق بولۇپ، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈپتۇ.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ھېلىقى قىلىچ بىلەن يۇگەن تا ھازىرغىچە غاردا شۇ پېتى ئېسىقلىق تۇرارمىش، نۇرغۇن ئادەملەر قولغا چۈشۈرىمىز دېگەن بىلەنمۇ چۈشۈرەلمەپتۇ.

بۇ «قىلىچ باتۇر» دېگەن چۆچەك شۇنداق قىلىپ ئېغىزدىن ئېغىزغا، قۇلاقتىن قۇلاققا تارقىلىپ، ھازىرقى زامانىمىزغىچە يېتىپ كەپتۇ.

مەرۋان بىلەن تەرسا

بۇرۇنقى زاماندا بىر سودىگەر ئۆتكەنىكەن، ئىسمى زىت ئەنسا ئىكەن، بايلىقتا يېگانە ئىكەن، بىراق بىرمۇ پەرزەن-تى يوق بولۇپ، ئەر - خوتۇن پەرزەنت كۆرمىگەنىگە بەكمۇ كۆڭلى يېرىم ئىكەن. ئۇلار كېچە - كۈندۈز پەرزەنت تىلەپ يىغلايدىكەن.

بىر كۈنى ئىشىك ئالدىغا بىر قەلەندەر كەپتۇ. ئۇ سودىگەرنىڭ يىغلاپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ:

— ئەي سودىگەر، پۇل - ۋەجىڭ ئۆزۈڭدىن ئاشىدۇ، هېچ نەرسىدىن غېمىڭ يوق. شۇنداق تۇرۇپ نېمىشقا يىغلايسەن؟ — دەپتۇ. ئەرزىمەس بىر ئادەمنىڭ گەپ سورد-غىنىغا ئاچچىقى كەلگەن سودىگەر ئۈنچىقماپتۇ. قەلەندەر سۆزىنى تەكرارلاپتۇ. زىت ئەنسا ئاچچىقىنى باسالماي:

— سەن ئۆز خىلىڭ بىلەن سۆزلەش ! — دەپ قەلەن-دەرنى ئىككنى تېپىپتۇ. قەلەندەر كۈلگەن پېتى ئۆز يولىغا كېتىپتۇ.

ئەتىسى باشقا بىر قەلەندەر كەپتۇ ۋە ئالدىنقى قەلەن-

دەرنىڭ دېگەن سۆزىنى ئۆز ئەينى تەكرارلاپتۇ. سودىگەر ھەيران بولۇپ، تۇنۇگۇن كەلگەن قەلەندەرمۇ شۇ سۆزنى ئېيتتى، بۇ قەلەندەرمۇ يەنە شۇ گەپنى ئېيتىدۇ، مەنمۇ يىغلىشىمدىكى سەۋەبنى ئېيتىپ بېرەي، نېمە زىيان بولاتتى، دەپ ئويلاپ:

— پەرزەنتىم يوق، شۇڭا يىغلايمەن، — دەپتۇ. قەلەندەر قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ ۋە:

— مەن ئەتە پەرزەنت كۆرۈشىنىڭ يولىنى قىلغاچ كېلەي، — دەپتۇ. زىت ئەنسا ماقۇل بوپتۇ ۋە قەلەندەرگە پۇل بېرىپ يولغا سېپتۇ. ئىككىنچى كۈنى ھېلىقى قەلەندەر ئىككى ئالمىنى ئەكېلىپ زىت ئەنساغا بېرىپتۇ. ئالما شۇنداق چىرايلىق ئىكەن.

— ئەي زىت ئەنسا، ئالمىنى خوتۇنۇڭ يېسە، سىلەر بىر ئوغۇل، بىر قىز — قوشكېزەك پەرزەنت كۆرىسىلەر. پەرزەنتىڭلار ئون سەككىز ياشقا كىرگەندە مەن كېلىمەن. قىزىڭنى مەن ئەكېتىمەن، ئوغلۇڭ

سىڭىنىڭ يېنىڭدا قالىدۇ، ماقۇل بولامسەن؟ — دەپ سوراپتۇ قەلەندەر.

زىت ئەنسا «ياق» دەي دېسە تېخى، «ماقۇل» دەي دېسە تېخى، تۇرۇپ قاپتۇ. قەلەندەر سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

— قىزىڭنى بەرگىلى چىدىمىساڭ، ئالمىنى ئەكېتەلمەن، ئۆمۈر بويى پەرزەنتسىز ئۆتىسىلەر، — دەپ ئالمىنى قول ئۇزىتىپتۇ. زىت ئەنسا ئىلتىجا قىلىپ:

— قىزىمنى نەچچە كۈندە بىر ئەكېلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۈچ كۈندە بىر ئەكېلىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قەلەندەر. زىت ئەنسا ئاخىر ماقۇل بوپتۇ. قەلەندەر تىلخەت يۇتۇپ زىت ئەنسانىڭ مۆھرىنى باستۇرۇپ، كەلگەن يولىغا كېتىپتۇ. ئۇ ئالمىنى زىت ئەنسانىڭ خوتۇنى يەپ ئۇزۇن ئۆتمەي ھامىلدار بولۇپ قاپتۇ ۋە ئاي ـ كۈنى توشۇپ، بىر ئوغۇل، بىر قىز تەۋەللۇت قىپتۇ. ئۇلار ناھايىتى چىرايلىق ئىكەن. قىزنىڭ ئىسمىنى مەرۋان، ئوغلىنىڭ ئىسمىنى مەردان قويۇپتۇ. مۇنداق ئىسمىنى قويۇش شۇ قەلەندەرنىڭ تاپشۇرۇقى ئىكەن. يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن مەرۋان بىلەن مەردان ئون بەش ياشقا كىرىپتۇ.

بىر كۈنى زىت ئەنسا خوتۇنىغا ئىككى بالىغا ئوبدان قاراشنى تاپىلاپ، ئۆزى شەھەرگە كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ خوتۇنى قىزىنىڭ بېشىنى يۇيۇپ قويماقچى بولۇپ بالىلىرىنى سۇغا ئەۋەتىپتۇ. ئاكا ـ سىڭىل ئىشىنى ئەكىلىۋاتسا،

شىكاردىن يانغان پادىشاھقا يولۇقۇپتۇ. پادىشاھ قىزنى كۆرۈپ ئاشىق بوپتۇ.

ئۈچىنچى كۈنى پادىشاھ زىت ئەنسانى چاقىرتىپ، مەرۋاننى بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. زىت ئەنسا نائىلاج ماقۇل بوپتۇ. ئۇ قىزىنى باغرىغا بېسىپ ھۆڭ - ھۆڭ يىغلاپ تۇرۇپ:

— جېنىم قىزىم، ئېيتمىغانغا بولمىدى. بەرمەي دې-سەم، ئۇ پادىشاھ ئىكەن، قورقتۇم. بېرەي دېسەم، سەن تۇغۇلمىغان ۋاقتىڭدا بىر ئادەم بىلەن شەرتلىشىپ تىلخەت بەرگەنىدىم، كېيىن ئۇ ئادەمگە نېمىدەپ جاۋاب قىلارمەن؟ — دەپ پەرياد چېكىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، ئاتا، — دەپتۇ مەرۋان، — پادىشاھ توي ھەققىدە سىزنى يەنە چاقىرتقاندا سىز «قىزىم يېڭى تۇغۇلۇق ئىدى، بۈگۈن ئىككى كۈن بولدى، ئورنىدىن قو-پۇپ بولغاندىن كېيىن سىلىگە بېرەي» دەڭ. قالدى ئىشلارنى ئۆزۈم رۇسلايمەن، — دەپ يول كۆرسىتىپتۇ.

شۇ كۈنى پادىشاھ زىت ئەنسانى چاقىرتىپ توي ھەققىدە مەسلىھەت سالپتۇ. زىت ئەنسا قىزى ئېيتقاندەك جاۋابىنى بېرىپتۇ. پادىشاھنىڭ غەزىپى ئۆرلەپ:

— قىزىڭ ياتلىق بولغانمۇ؟! — دەپ سوراپتۇ.

— تېخى ياتلىق بولمىغانىدى، — دەپتۇ سودىگەر.

— ئەرگە تەگمەي تۇرۇپ قانداق تۇغۇپ قويىدۇ؟

— قىزىم ياشلىق قىلىپ قويۇپتۇ، — دەپ جاۋاب

بېرىپتۇ سودىگەر.

پادىشاھ چاپارمەن بۇيرۇپ مەرۋاننى ئەكەلدۈرۈپ، ئەدەپسىزلىك قىلغانلىقى ئۈچۈن دارغا ئېسىشنى جاكارلاپتۇ. زىت ئەنسا «قىزىم قورقۇپ كەتمىسۇن، ئۆزۈم ئەكېلەي» دەپ، يېرىم كۈن مۆھلەت بېرىشنى ئىلتىجا قىلىپ يىلىنىپ يىغلاپتۇ. پادىشاھ ماقۇل بوپتۇ. زىت ئەنسا ئۆيىگە بېرىپ پادىشاھنىڭ دېگەنلىرىنى قالدۇرماي خوتۇنى بىلەن قىزىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— ئاتا، ئەمدى سىلەر مەندىن قايغۇرماڭلار، قالدىئىشقا ئۆزۈم مەسئۇل بولىمەن. قولۇمنى باغلاپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئاپىرىڭلار، — دەپتۇ مەرۋان.

زىت ئەنسا قىزىنىڭ قولىنى باغلاپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپتۇ. پادىشاھ خالايىقنى يىغىپ، قىزنى دارغا ئېسىشنى بۇيرۇپتۇ. چاپارمەنلەر قىزنى جازا مەيدانىغا ئاچىقىپتۇ. مەرۋاننى كۆرگەنلا كىشى ياش تۆكمەي تۇرالماپتۇ. «دارغا ئېسىلسۇن!» دەپ ئەمر قىلىنىپتۇ. بۇ چاغدا مەرۋان سول يانچۇقىدىن كاۋىنىڭ ئۇرۇقىنى كۆرسىتىپ:

— ھۆرمەتلىك شاھىم، مەن ئۆلۈپ كېتىمەن، بۇ ئامانەت مەن بىللە كەتمىسۇن. بۇ خاسىيەتلىك ئۇرۇقنى كىم تېرىسا ئۈنۈپ كاۋا چۈشىدۇ. كاۋا پىشقاندىن كېيىن نېمە تىلىسە كاۋىدىن شۇ چىقىدۇ. مېنىڭ ئاتام زىت ئەنسامۇ شۇنىڭدا باي بولغان. ئەمما، بۇنىڭ شەرتى، ئۇرۇقنى ئۆمۈر تۆت ياشتىن يۈز ياشقىچە بولغان، ئۆمۈر

بويى نكاھلاشقان جۈپتىدىن باشقىلارغا پەقەت قارىمىغان كىشى تېرىشى كېرەك. بولمىسا، كاۋا پىشقاندىن كېيىن سانسىز يىلان، چايان چىقىپ ئۇ ئادەمنى چېقىپ ئۆلتۈرىدۇ، ــ دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ. يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغان خالايىقنىڭ ھەممىسى بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلىشىپ ئۈن چىقارماپتۇ.

ــ ئەي مەرۋان، شۇ گېپىڭ راستمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

ــ ھۆرمەتلىك شاھىم، مەن ئېيتقاندەك بولمىسا، يەتمىش ئىككى ئەۋلادىمغىچە دارغا ئاسسىلا، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قىز. شۇ چاغدا پادىشاھ:

ــ بۇ ئۇرۇقنى كىم تېرىيدۇ؟ ــ دەپ ۋارقىراپتۇ. خالايىق ئۈن چىقارماپتۇ. پادىشاھ بىردەم كۈتۈپتۇ. ئىككىنچى قېتىم يەنە «تېرىيدىغان ئادەم بارمۇ، يوق؟» دەپ جار سېلىپتۇ. خالايىق:

ــ ئۇلۇغ شاھىمىز، سىلىگە توغرا كەلمىسە، بىزگە توغرا كەلمەيدىكەن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. پادىشاھنىڭ بېشى چۈشۈپ كېتىپتۇ ۋە:

ــ ھەممىڭلار قايتىڭلار! ــ دەپ ۋارقىراپتۇ. مەرۋاننى زىندانغا تاشلاشنى بۇيرۇپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى مەرۋاننى سوراققا ئاچىقىپتۇ. پادىشاھ:

ــ ئەي قىز، نېمىشقا ئەدەپسىزلىك قىلىسەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

— ھۆرمەتلىك شاھىم، ئەدەپسىزلىك ئۆزلۈكۈمدىن ئەمەس. كىشىلەر زورلۇق قىلدى، ئاجىز كەلدىم، — دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ. پادىشاھ مەرۋاننى قويۇپ بېرىپتۇ. ئا-رىدىن ئىككى ئاي ئۆتۈپ، مەرۋاننى پادىشاھ چاقىرتىپتۇ. مەرۋان پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. پادىشاھ مەرۋاننىڭ ئايدەك جامالىغا زادىلا چىدىماپتۇ.

— ئەي گۈزەللەرنىڭ گۈزىلى، سېنى خوتۇنلۇققا

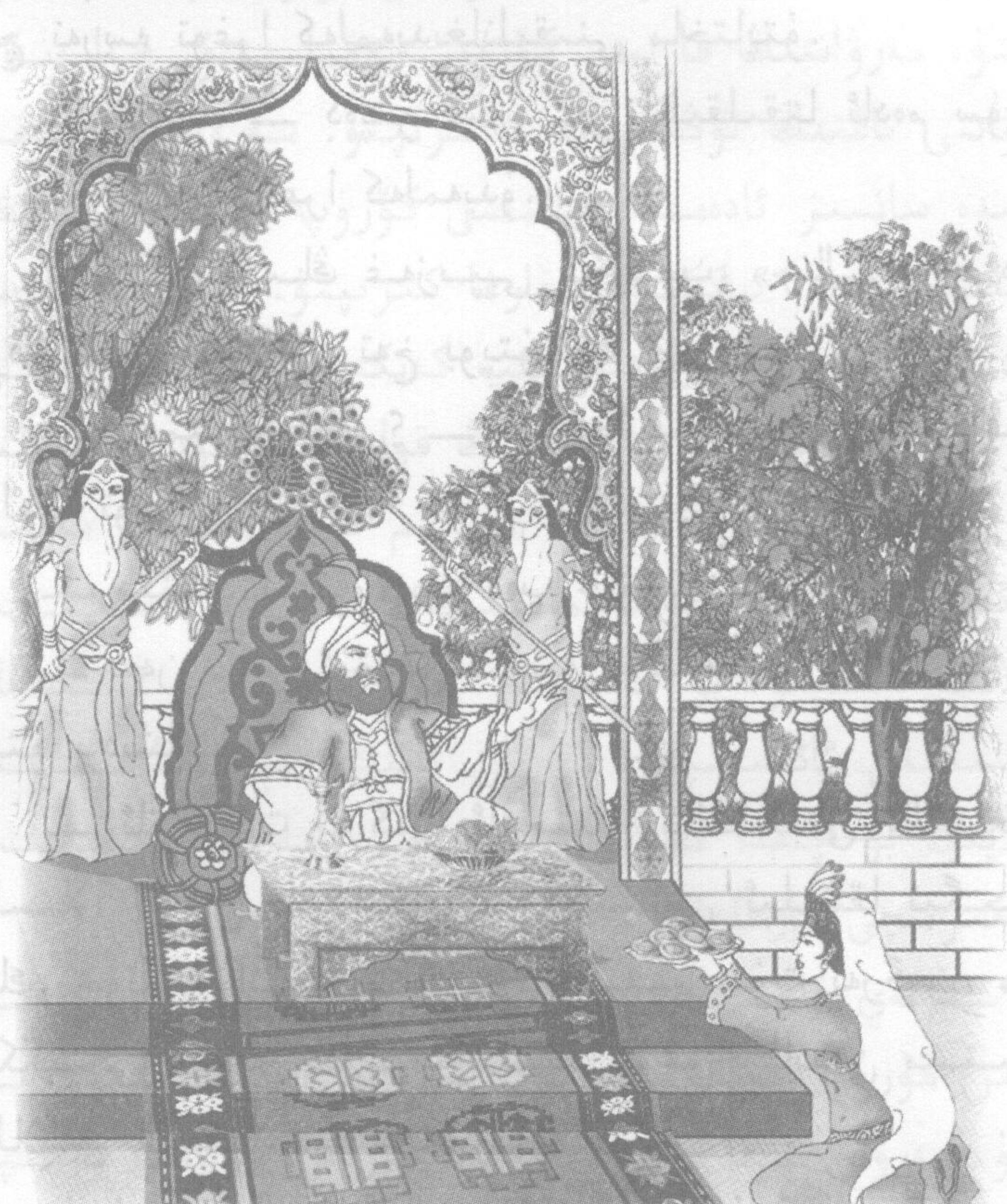

ئالىمەن، — دەپتۇ پادىشاھ. قىز قوشۇلۇپ ئۈچ كۈندىن كېيىن كېلىدىغانلىقىنى، قالدى پاراڭنى شۇ چاغدا سۆزلىشىشنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھ ماقۇل بوپتۇ. قىز ئۆيگە بېرىپ جاھاندىكى ئەڭ تاتلىق نەرسىلەرنى يىغىپ توقاچ پىشۇرۇپ، ئۈچ كۈندىن كېيىن پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ۋە ئېلىپ بارغان سوۋغاتلىرىنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. پادىشاھ ئۇ توقاچلارنى يەپتۇ، توقاچنىڭ تاتلىقلىقىغا ھېچ نەرسە توغرا كەلمەيدىغانلىقىنى ماختاپتۇ.

— توغرا، — دەپتۇ قىز، — تاتلىقلىقتا ئادەم سۈتىگە ھېچ نەرسە توغرا كەلمەيدۇ.

پادىشاھنىڭ غەزىپى ئۆرلەپ، «جاللات !» دەپ ۋارقىراپتۇ. جاللاتلار تەخ بوپتۇ.

— كىمنىڭ سۈتى؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ پادىشاھ. قىز كۈلۈپ تۇرۇپ:

— مېنىڭ سۈتۈم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— سەن مېنى ئەخمەق قىپسەن، كاللاڭنى ئالىمەن ! — دەپتۇ پادىشاھ.

— ئاق سۈت بەرگەن ئادەمنىڭ كاللىسىنى ئالىدىغان بولسىلا، ئاۋۋال ئانىلىرىنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا تېگىشلىك، چۈنكى ئانىلىرى بىرىنچى قېتىم سۈت بەرگەن، مەن ئىككىنچى قېتىم سۈت بەرگىنىم ئۈچۈن ئاندىن مېنىڭ كاللامنى ئالسىلا، — دەپتۇ مەرۋان.

پادىشاھ ئامالسىز قىزنى ئۆيگە قايتۇرۇپتۇ.

مەرۋان توپتوغرا ئون سەككىز ياشقا كىرگەندە، ھېلى-قى قەلەندەر كەپتۇ. زىت ئەنسا خېلى قېرىپتۇ، لېكىن قە-لەندەر زىت ئەنسا بىلەن كۆرۈشكەندىكىدەك تۇرغۇدەك.

— ۋەدىمىز بويىچە مەرۋاننى ئەكەتكىلى كەلدىم، — دەپتۇ قەلەندەر ۋە زىت ئەنسانىڭ تىلخېتىنى بېرىپتۇ. زىت ئەنسا لام - جىم دېمەي، مەرۋاننى چاقىرىپ باغرىغا تېڭىپ يىغلاپتۇ. قەلەندەر مەرۋاننىڭ قولىنى تۇتۇپ ئېلىپ مې-ڭىپتۇ. مەرۋاننىڭ قارىسى كۆزدىن يوقىلىپتۇ. قەلەندەر مەرۋاننى تاغنىڭ ئۆڭكۈرىگە ئەكىرىپتۇ. مەرۋان غارنىڭ ئىچىدە سانسىز ئادەمنىڭ بېشىنى كۆرۈپ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قاپتۇ. ئىككىنچى غارغا كىرىپتۇ. ئۇ يەردە ئادەم-نىڭ پۇت - قوللىرى بېسىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپتۇ. مەرۋان ئۆزىنىڭ قانداق ئادەمنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغانلى-قىنى چۈشىنىپ ئاھ ئۇرۇپ: «جېنىم ئاتا، مېنى مۇشۇ كۈنگە ئاتاپ باققان بولغىيمىدىڭ؟» دەپ ئۈن سېلىپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. بۇ چاغدا غار ئىچىدىن بىر ئاتنىڭ كىشنىگىنى ئاڭلىنىپتۇ. مەرۋان ئاتنىڭ قېشىغا بېرىپ يىغلاپتۇ. بۇ چاغدا قەلەندەر يەتتىنچى غاردىن چىقىپ سەككىزىنچى غارغا قەدەم قويغانىكەن.

— ئەي قىز، — دەپتۇ ئات، — سەنمۇ ئون كۈندىن كېيىن قۇرۇق چوقىقا بولىسەن، تېز بول، ماڭا مىن، — دەپتۇ. مەرۋان ئاتقا مىنىپتۇ. ئات غاردىن چىقىپ قېچىپ-تۇ. قەلەندەر ئارقىسىغىمۇ قارىماي قىرىق بىرىنچى غارغا

كىرىپ غار ئىچىنى تۈزەشتۈرۈپ بولۇپ ئارقىسىغا قارىسا، مەرۋان يوق. شۇنىڭ بىلەن قەلەندەر ھەممە غارنى ئىزدەپ-تۇ، تاپالماي ئاخىر ئىتىنى باغلىغان يەرگە كىرىپتۇ. ئاتمۇ يوق. قەلەندەر ئەسلىدە بىر يالماۋۇز ئىكەن. ئۇ بىر ۋارقىراپ، بىر سىلكىنىپ قۇشنىڭ قىياپىتىگە كىرىپ قوغلاپتۇ.

— يوغان بىر قۇش ئۇچۇپ كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ مەرۋان.

— چېچىڭغا ئاسقان لېنتاڭنى تاشلا، — دەپتۇ ئات. مەرۋان لېنتىسىنى تاشلاپتۇ. شۇنداق بىر ئوت پەيدا بوپتۇكى، قۇش قانچە قىلسىمۇ ئوتتىن قۇتۇلالماي قاناتلىرى كۆيۈپ يەرگە چۈشۈپتۇ. قەلەندەر قىياپىتىنى ئۆزگەرتىپ يەنە قوغلاپتۇ.

— ئادەمگە ئوخشاش بىرنەرسە يېقىنلاشتى، — دەپتۇ مەرۋان.

— ئەينەكنى تاشلا، — دەپتۇ ئات. مەرۋان يانچۇقىدىن ئەينىكىنى ئېلىپ تاشلاپتۇ. ئات بىلەن يالماۋۇز ئوتتۇرىسىغا بىر تاغ پەيدا بوپتۇ. يالماۋۇز چىشىنى سۇغۇرۇپ تاغنى تېشىپ يەنە قوغلاپتۇ.

— يەنە كەلدى، — دەپتۇ مەرۋان.

— قۇيرۇقۇمدىن يەتتە تال قىل يۇلۇپ تاشلا، — دەپتۇ ئات. مەرۋان ئاتنىڭ قۇيرۇقىدىن يۇلۇپ تاشلاپتۇ. ئاتنىڭ قىلى يىلانغا ئايلىنىپ، يالماۋۇز بىلەن ئېلىشىپتۇ.

مەرۋان خېلىلا ئۇزاپ كېتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن يالماۋۇزنى ئېزىقتۇرۇپتۇ.

مەرۋان ئون نەچچە كۈن قېچىپ بىر شەھەرگە كەپتۇ. ئۇ ئەرەنچە ياسىنىپ يولنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. يەنە ئون نەچچە كۈن يول يۈرۈپ، باشقا بىر چوڭ شەھەرگە كېلىپ قاپتۇ. ئاتقا ئوت بېرىپ، ئۆزى دەرەخكە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپتۇ، شۇ چاغدا:

— ھارمىغايسىز، — دەپ ھاردۇق سوراپتۇ بىرى. مەرۋان چۆچۈپ قارىسا، سالاپەتلىك بىر ئادەم تۇرغۇدەك. مەرۋان سالامغا سالام قايتۇرۇپتۇ.

— ئەھۋالدىن قارىغاندا، يىراق سەپەردىن كەلگەن ئوخشايسىز، — دەپتۇ ھېلىقى ئادەم مەرۋانغا.

— شۇنداق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مەرۋان. ھېلىقى ئادەم مەرۋاننى ئۆيىگە تەكلىپ قىپتۇ. مەرۋان ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ.

ئۇ ئادەم ئىسمىنىڭ ۋەزىر سىپا ئىكەنلىكىنى، ئۆيدە تىكەندەك بىر ئوغلى بارلىقىنى دەپتۇ، ئاندىن مەرۋاننىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى سوراپتۇ. مەرۋان ئۆز ئىسمىنى يوشۇرۇپ مەردانە دەپتۇ. قالدى گەپلەرنى يوشۇرۇپ ۋەزىر سىپانىڭ سورىقىدىن ئۆتۈپتۇ. ئاندىن ياخشى مېھمان بوپتۇ. ۋەزىر سىپا مەرۋانغا ئوغلى بىلەن ئاغىنە بولۇپ بىللە تۇرۇشنى ئىلتىجا قىپتۇ. مەرۋان ماقۇل بوپتۇ. «ئۆز يۇرتۇمدا پادىشاھتىن قېچىپ يالماۋۇزغا تۇتۇلۇپتىمەن، بۇ

جايدىن كەتسەم نەگە بېرىپ، نەدە تۇرارمەن؟ ۋەزىر بولدى دېگۈچە تۇراي» دېگەن قارارغا كەپتۇ. مەرۋان شۇنىڭدىن باشلاپ ۋەزىرنىڭ ئوغلى بىلەن ئويناپ ـ كۈلۈپ يۈرۈپتۇ.

ۋەزىرنىڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى تەرسا ئىكەن، تەرسامۇ قامەتلىك يىگىت ئىكەن. مەرۋان بىلەن ئىككىسى بىر ـ بىرىگە بەك يارىشىپتۇ. ئەنە شۇنداق كۈنلەردىن ئالتە ئاينى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇلار بىر ـ بىرىدىن بىردەم ئايرىلىشنى خا ـ لىمايدىغان ئامراقلاردىن بولۇپ كېتىپتۇ. كىيىم ـ كې ـ چەك، يېمەك ـ ئىچمىكى ئوخشاش ئىكەن. مەرۋان تېخىمۇ گۈزەللىشىپ، بىر كۆرگەن كىشى ھەيران قالغۇدەك بولۇپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى تەرسا بىلەن مەرۋان مەي ئىچىپ ئىككىسى بىرئاز مەست بولۇپ ئۇخلاپ قاپتۇ، ئۇلار بىر ھۇجرىدا ياتىدىكەن. تەرسانىڭ مەستلىكى يېشىلىپ ئۇيقۇ ـ دىن ئويغىنىپتۇ. قارىسا چىراغ ئۆچۈرۈلمىگەن، مەرۋاننىڭ ئۈستىگە يېپىنغان يېپىنچىسى چۇشۇپ كەتكەن، ئىچ كى ـ يىمى يېشىلىپ كەتكەنىكەن. تەرسا مەرۋاننىڭ سۇمبۇل چېچىنى، ئالمىدەك كۆكسىنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ. قايتا ـ قايتا قاراپتۇ، ئەھۋال يەنە شۇنداق. تاڭ ئېتىپتۇ. شۇ ـ نىڭدىن باشلاپ تەرسا كەم سۆز ۋە غەمكىن بولۇپ قاپ ـ تۇ. ۋەزىر سىپا ئەر ـ خوتۇن كۆپ قايغۇرۇپتۇ، ئوغلى تەرسا ئۈچۈن قىلمىغان چارىسى قالماپتۇ، لېكىن ھېچ مەنپەئىتى بولماپتۇ. تەرسا ئاخىر يېتىپ قاپتۇ. تەرسانىڭ مەرۋاننى كۆرسە كۆڭلى بىرئاز ئېچىلىدىكەن، بولمىسا

ياش تۆكمدكەن. ۋەزىر سىپانىڭ خوتۇنى مەرۋانغا بەكرەك دىققەت قىلىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

بىر كۇنى سىپانىڭ خوتۇنى ۋەزىرگە شۇنداق دەپتۇ:

— ئوغلىمىز بىلەن يۇرگەن مەردانە دېگەن يىگىت ئوغۇل ئەمەس، بەلكىم قىزمىكىن دەپ گۇمان قىلىۋاتىمەن. بىر كۇنى سىيىپ قويغان يېرىگە قارىسام، خۇددى ئايالغا ئوخشاش سۇيدۇك چۇشكەنىكەن. ئوغلىمىز ئۇنىڭ قىز ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئاشىق بولۇپ قالغان بولمىسۇن يەنە، — دەپتۇ. ۋەزىر ئۇنچىقماپتۇ. خوتۇنى بۇ ئىشنى ئېنىقلاش ئۇچۇن بىر چارە ئىشلەتمەكچى بوپتۇ. بىرنەچچە ئادەمنى يىغىپ، قوغۇن - تاۋۇزلارنى راسا يېگۇزۇپ، ئۇ زۇنغا سىيىش مۇسابىقىسى ئۆتكۇزمەكچى بوپتۇ. بۇ ئەھۋالنى مەرۋان ئاتقا مەلۇم قىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ ئات، — بىر دانە پايخۇن تاپقىن، سىيگەن ۋاقتىڭدا شۇ پايخۇن ئارقىلىق سىيسەڭ چانمايدۇ.

قىز ئات دېگەندەك قىلىپ، ھەممىدىن بىر غۇلاچ يىراققا سىيىپتۇ. ئەھۋالنى بىلەلمەي قالغان تەرسانىڭ ئانىسى بەزمە ئۆتكۇزۇپ، نۇرغۇن ياش يىگىتلەرنى يىغىپ مەي قويۇپتۇ. بۇ ئەھۋالنى مەرۋان ئاتقا دەپتۇ. «ئىچىۋەر» دەپتۇ ئات. مەرۋان بولدى دېگۇدەك ئىچىپ ئېغىر مەست بوپتۇ. خىزمەتچىلەر ئۇنى مېھمانخانىغا ئاچىقىپ، كىيىم - كېچەكلىرىنى سالدۇرۇپ قىز ئىكەنلىكىنى كۆزى بىلەن

كۆرگەندىن كېيىن، تەرسانىڭ ئانىسى تەرسا بىلەن مەرۋان- نىڭ بېشىنى قوشۇپ قويۇش ئۈچۈن مەرۋانغا ئەلچى كىر- گۈزۈپتۇ ۋە ئۇنىڭ قىز ئىكەنلىكىنىڭ ئىسپاتلىرىنى مەرۋانغا ئۇقتۇرۇپتۇ. مەرۋان رازىلىق بىلدۈرۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەرۋان بىلەن تەرسانىڭ تويى ئۆتكۈزۈلۈپتۇ. ئىك- كىيلەن بىر- بىرىنى جېنىدىن ئەزىز كۆرۈپ تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ. بىر يىلدىن كېيىن مەرۋان ھامىلدار بوپتۇ. ئۇنىڭ ھامىلدار بولغانلىقىغا سەككىز ئاي بولدى دېگەندە، تەرسانىڭ باشقا مەملىكەتتىكى تاغىسى ئوغلىنى ئۆيلىمەك- چى بولۇپ تەرسانى تويغا تەكلىپ قىپتۇ. تەرسا نائىلاج ئۆيدىكىلەر ۋە خوتۇنى بىلەن خوشلىشىپ يولغا راۋان بوپ-

تۇ. توققۇز ئاي بولدى دېگەندە، مەرۋان بىر قىز، بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. سىپا ئەر - خوتۇن بەكمۇ خۇشال بوپتۇ. ئارىدىن ئىككى ئاي ئۆتۈپتۇ، تەرسا كەلمەپتۇ. ۋەزىر سىپا قايغۇرۇپ، خوتۇنى مەرۋاننىڭ بىر ئوغۇل، بىر قىز تۇغقانلىقىنى خەتكە يېزىپ چاپارمەندىن ئەۋەتىپتۇ.

ئەمدى گەپنى يالماۋۇزدىن ئاڭلايلى:

يالماۋۇز مەرۋاننى تاپالماي زىت ئەنسانىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. ئاڭغىچە پادىشاھ قىزىڭنى مەندىن يوشۇرۇپ قاچۇرۇۋەتتىڭ دەپ، زىت ئەنسانى زىندانغا تاشلىغانىكەن. يالماۋۇز زىت ئەنسانىڭ ھالىدىن خەۋەر تېپىپ، مەرۋاننىڭ ئانىسىنى تاشقا، ئىنىسىنى ئىتقا، مال - كالا، ئۆي - ئىمارەتلىرىنى توپىغا ئايلاندۇرۇپ، مەرۋاننى ئىزدەپ مېڭىپتۇ.

تەرسانىڭ قېشىغا ماڭغان چاپارمەن بىر يولۇچىغا ئۇچراپتۇ. بۇ يولۇچى قىياپىتىگە كىرىۋالغان ھېلىقى يالماۋۇز ئىكەن. ئىككىسى سالاملىشىپتۇ. يالماۋۇز چاپارمەننىڭ نەگە ماڭغانلىقىنى سوراپتۇ. چاپارمەن بولغان ۋەقەنىڭ ھەممىسىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. يالماۋۇز چاپارمەن بىلەن خوشلىشىپ، باشقا يولغا كېتىپتۇ ۋە سېھرىي جادۇ بىلەن چاپارمەننىڭ ئۆتەر يولىغا ئاشخانا پەيدا قىلىپ، خېرىدار تۇتۇلاپ تۇرۇپتۇ. چاپارمەن بۇ يەرگە ھېرىپ - ئېچىپ كېلىپ مانتا بۇيرۇپتۇ. يالماۋۇز دورا بىھوشتىن سېپىپ چاپارمەنگە بىر تەخسە مانتا بېرىپتۇ. چاپارمەن يەپ جايىغا يىقىلىپتۇ. يالماۋۇز چاپارمەننىڭ يانچۇقىدىن خەتنى ئېلىپ

ئوقۇپ، ئاندىن ئۇنى مۇنداق ئۆزگەرتىپتۇ: «ئوغلۇم تەرسا، سەن كەتكەندىن كېيىن خوتۇنۇڭ بىزگە بوي بەرمەي تالا-دىن كىرمىدى، يۈزىمىزنى تۆكتى، سېنىڭ يۈزۈڭگە ئاياغ قويدى. خەلقئالەم ئالدىدا مالامەتكە قالدۇق.»

چاپارمەن ئەتىسى هوشىغا كېلىپ يولنى داۋاملاشتۇ-رۇپ، خەتنى تەرساغا يەتكۈزۈپ بېرىپتۇ. تەرسا خەتنىڭ مەزمۇنىدىن ۋاقىپ بولۇپ، تېز ئارىدا بارىدىغانلىقىنى بىل-دۈرۈپ ئاتىسىغا خەت يېزىپتۇ. چاپارمەن خەتنى ئېلىپ يە-نە هېلىقى ئاشخانىغا كېلىپ دورا بىهوش سېلىنغان تاماق يەپ يىقىلىپتۇ. يالماۋۇز خەتنى ئېلىپ يىرتىپ تاشلاپ: «ئاتا، تاغامنىڭ قېشىغا كېلىپ شۇنداق بىر قىزغا ئۇچراشتىم، جاهاندا تەڭدىشى يوق. قېشىڭغا باراي دېسەم، بۇ خوتۇننىڭ كۆنداشلىقىدىن قورقتۇم. مەرۋاننى هەيدەپ چىقارساڭ، يۇرتقا بارىمەن، بولمىسا بارمايمەن» دەپ يېزىپتۇ.

يالماۋۇز خەتنى چاپارمەننىڭ يانچۇقىغا سېپتۇ. ئەتىسى چاپارمەن هوشىغا كېلىپ يولنى داۋاملاشتۇرۇپ، ۋەزىر سىپاغا خەتنى بېرىپتۇ. ئۇلار خەتنى ئوقۇپ يىغلاپ ئۇنىدى-رى پۈتۈپتۇ. بۇ ئەهۋالدىن خەۋەر تاپقان مەرۋان ئىككى با-لىسىنى باغرىغا تېڭىپ: «ئاه تەڭرىم، ئىككى تىلسىزنى كۆتۈرۈپ قايسى يۇرتلاردا بويۇن قىسىپ، نېمە كۈنلەرنى كۆرەرمەن؟» دەپ مۆڭ - زارىنى تۆكۈپ، ۋەزىر سىپانىڭ ئالدىغا كېلىپ ئايىغىغا ئۆزىنى تاشلاپ:

ــ جېنىم ئاتا، سىلەر ياش تۆكمەڭلار، بۇ غېرىبچىد-
لىق، دىل ئازابى مېنىڭ بىلەن كەتسۇن، ــ دەپ پەرياد
چېكىپتۇ. نائىلاج قالغان ۋەزىر سىپا بىر ئاتقا پۇل، ئو-
زۇق، يەنە بىر ئاتقا ئىككى بالىسىنى بۆشۈك بىلەن ئىككى
يانغا ئارتىپ يولغا سېپتۇ. يالماۋۇز چاپارمەننىڭ كەينىدىن
ۋەزىر سىپانىڭ ھۇجرىسىغا كىلىپ بولغان ئىشلارنىڭ
ھەممىسىدىن خەۋەر تېپىپ ئولتۇرغانىكەن، مەرۋان يولغا
چىققاندىن كېيىن ئەگىشىپ ئۈچ كۈن بىللە مېڭىپتۇ.
ئۈچىنچى كۈنى چۈش بولغاندا مەرۋان ئىككى بالىسىنى
ئېمىتىپ ئولتۇرسا، يالماۋۇز مەرۋاننىڭ ئالدىدا پەيدا بوپتۇ.

ــ ئاخىر سېنى ئىزدەپ تاپتىم، ئەمدى ھەرگىزمۇ
مەندىن قۇتۇلالمايسەن، ــ دەپ، ئاغزىدىن بىر ئوت چىقد-
رىپ مەرۋاننى قۇتۇلدۇرغان ئاتنى كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاند-

دۇرۇۋېتىپتۇ.
— ئەي يالماۋۇز، مېنى قانداق قىلماقچىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ مەرۋان.
— سېنى يېسەم ئۆلىسەن، تۇگەيسەن، سېھرىي جادۇ بىلەن جىنىڭنى قىينايمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ يالما-ۋۇز. مەرۋان ئۇنىڭغا:
— ئۇنداق بولسا، بىر كۈن ماڭساق شەھەرگە بارىـمىز، ئاندىن خالىغىنىڭنى قىل، — دەپ يېلىنىپتۇ. يالـ-ماۋۇز ماقۇل بوپتۇ. يېرىم كۈن يول مېڭىپ، يالماۋۇز با-لىلارنىڭ بۆشۈكى تېڭىلغان ئاتنى يەيمەن دەپ تۇرۇۋاپتۇ. مەرۋان ئىككى بالىسىنى ئېلىۋاپتۇ. يالماۋۇز ئاتنى يەپتۇ. ئۇلار شەھەرگە كىرىپتۇ. شەھەر بەكمۇ چوڭ ھەم چىرايلىق ئىكەن، شەھەر ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى چوڭ كۆل بار ئى-كەن. يالماۋۇز مەرۋاننى سېھرىي جادۇ بىلەن باشقا نەر-سىگە ئايلاندۇرىمەن دەپتۇ. مەرۋان يامغۇردەك يېشىنى تۆكۈپ:
— ماڭا رەھىم قىلمىساڭمۇ ئىككى تىلسىز پەرزەن-تىمگە رەھىم قىل، — دەپ ئىلتىجا قىپتۇ.
— ياق، رەھىم دېگەننى بىلمەيمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ يالماۋۇز.
— مەيلى، — دەپتۇ مەرۋان، — ئىككى بالام نېمە بولىدۇ؟
— ئىككى بالاڭ سەن نېمە بولساڭ شۇ بولىدۇ، —

دەپتۇ يالماۋۇز. مەرۋان يىغلاپ:

— ئۇنداق بولسا، مېنى مۇشۇ كۆلنىڭ بويىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان چىنارغا ئايلاندۇرغىن. ئىككى بالامۇ مەن بىلەن چىنارغا ئايلانسۇن، — دەپتۇ.

كەچ كىرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەرۋان چىنارغا ئايلىنىشقا رازى بولۇپ، كۆڭلىكىدىن يىرتىپ ئۇنى «سېھىرلەنگەن مەرۋان» دېگەن خەت شەكلىگە كەلتۈرۈپ چاپاننىڭ پېشىگە تىكىۋاپتۇ. مەرۋان چىنارغا ئايلىنىپتۇ، ئىككى بالىسى ئىككى ياندىن ئۈسۈپ چىققان نۆۋەر شاخقا، كىيىملىرى چىنارنىڭ قوۋزىقىغا ئايلىنىپتۇ. تاڭ ئاتقاندا، كىشىلەر چىنارنى كۆرۈپ هەيران قېلىشىپتۇ. بۇ چىنارنىڭ نامى - نىشانى هەممە يەرگە تارقىلىپ، ئەل ئاغزىدا هېكايە - چۆچەككە ئايلىنىپتۇ.

ئەمدى گەپنى تەرسادىن ئاڭلايلى:

تەرسا توي - مەرىكە مېهماندارچىلىقىنى تۈگىتىپ ئۆز ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ. تەرسانىڭ ئانىسى بىلەن ئانىسى ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىلىشىپ يىغلاپتۇ. مەرۋاننىڭ چىقىپ هال سورىمىغىنىنى كۆرگەن تەرسا: «مەرۋان كېسەلمۇ ياكى ئۆيدە يوقمۇ؟» دەپ سوراپتۇ. بولغان ئەهۋالنى سۆزلەشكە پېتىنالمىغان ئاتا - ئانىسى ئۆزىنى باسالماي يىغلاشتىن توختىماپتۇ. بۇ ئەهۋالغا هەيران قالغان تەرسا، نېمە ئۈچۈن يىغلايدىغانلىقىنى سوراپ قىستاپتۇ. ۋەزىر سىپا چاپارمەن ئەكەلگەن خەتنى تەرساغا بېرىپ، خەتكە ئاساسەن مەرۋاننى

هەيدىۋەتكەنلىكىنى بايان قىپتۇ. تەرسا خەتنى ئوقۇپ بو-
لۇپ، ئۆيدىكىلەر ئۆزىگە ئەۋەتكەن خەتنى ئاتىسىغا بېرىپ-
تۇ. ۋەزىر سىپا خەتنى ئوقۇپ غەزىپى ئۆرلەپتۇ. چاپارمەن-
نى چاقىرىپ سەۋەبىنى سۈرۈشتە قىپتۇ. چاپارمەن يولدا
بولغان ئىشلارنى بىرمۇبىر بايان قىلىپ گۇناھىنى تىلەپ
يىغلاپتۇ. مەرۋاننىڭ سەۋەبسىز ھەيدەلگەنلىكىنى چۈشەنگەن
ۋەزىر سىپا، تەرسا ھەم ئانىسى پۇشايمان قىلىپ يىغلى-
شىپتۇ. تەرسا ئاتا - ئانىسىغا مەرۋاننى ئىزدەپ بارىدىغان-
لىقىنى، ھاياتلا بولسا تاپماي كەلمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ،
يول تەييارلىقىنى قىلىپ، ئاتلىق يولغا راۋان بوپتۇ.

تەرسا نۇرغۇن يوللارنى بېسىپ، تاغ - داۋانلاردىن
ئېشىپتۇ، چۆل - جەزىرىلەرنى كېزىپتۇ. مەرۋاننى تاپال-

ماپتۇ. ئۈچ يىل ئىزدەپ پۇل ـ خەجى تۈگەپ، ئات ۋە ياخشى كىيىملىرىنى سېتىپ يەپ يولنى داۋاملاشتۇرۇپ يە-نە بىر يىلنى ئۆتكۈزۈپتۇ، ئاخىر مەرۋان چىنارغا ئايلانغان شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چوڭ كۆل ۋە كۆلگە ياراشقان ئېگىز چىنارنى كۆرۈپ كۆلدىن قانغۇدەك سۇ ئىچىپتۇ، غىزالىنىپتۇ. ئاندىن سايىسىدە ئارام ئالماقچى بولۇپ چىنارغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. تەرسا چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە مەرۋان ئىككى بالىسىنى يېتىلەپ تەرسانىڭ ئالدىغا كېلىپ تەرسا-نىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى تاشلاپ: «سۆيۈملۈك پاناھگاھىم، بالدۇرراق كەلگەن بولسىڭىز مۇنداق سەرسان بولماس ئى-دىم. سىزدىن باشقا پاناھىم بولمىغانلىقتىن يالماۋۇز مېنى ئاجىز تېپىپ چىنارغا ئايلاندۇرۇۋەتتى» دېگۈدەك. تەرسانىڭ ئىككى بالىسى كېلىپ بويىنىغا ئېسىلىپ، يۈزىگە يۈزىنى يېقىپ كۆز يېشى قىلىشىۋاتقۇدەك. تەرسا ئورنىدىن قو-پۇپ: «مەرۋان! ئاھ مەرۋان!» دەپ ۋارقىراپتۇ. ئەتراپىغا قارىسا ھېچكىم يوق. ئەس ـ ھوشىنى يىغىپ چۈشىنى ئىگ-كەنلىكىنى بىلىپ چىنارغا ئېسىلىپ يىغلاپتۇ. كىشىلەر ئۇنىڭدىن نېمىشقا يىغلايدىغانلىقىنى سوراپتۇ. تەرسا بېشى-غا كەلگەن دەرد ـ ئەلەملەرنى ۋە ھازىرقى كۆرگەن چۈشى-نى بىرمۇبىر سۆزلەپ بېرىپتۇ. كىشىلەرنىڭ رەھمى كې-لىپ، بۇ كۆلنىڭ بويىدا ئىلگىرى چىنار يوقلۇقىنى، چى-نار پەيدا بولغىلى تۆت ـ بەش يىل بولغانلىقىنى ئېيتىپ

بېرىپتۇ. شۇ چاغدا تەرسانىڭ كۆزى چىناردىكى «سېھىر-لەنگەن مەرۋان» دېگەن خەتكە چۈشۈپتۇ. تەرسا مەرۋاننى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە قانداق چارە بارلىقىنى خالايىقتىن سوراپتۇ. كىشىلەر مۇشۇ شەھەرنىڭ چېتىدە بىر ئادەمنىڭ بارلىقىنى، ئۇ ئادەم ھەممە سېھرىي ئەپسۇنلارنى بىلىدىغان-لىقىنى ئېيتىپتۇ. تەرسا شۇ ئادەمنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئا-يىغىغا يىقىلىپ، بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى سۆزلەپ، خو-تۇنى مەرۋاننى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بېرىشنى ئىلتىجا قىپ-تۇ. ئۇ ئادەم يالماۋۇزنىڭ سېھرىگە ئاجىزلىق قىلىدىغانلى-قىنى، كۇنچىقىشتا بىر تاغ بولۇپ، شۇ تاغدا بىر شەيخ بارلىقىنى، ئۇ شەيخنىڭ قولىدىن ھېچ ئىش قېچىپ قۇ-تۇلالمايدىغانلىقىنى، شەيخنىڭ قېشىغا ئالتە ئايدا بارغىلى بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. تەرسا ئۇ ئادەم بىلەن خوشلى-شىپ شەيخنىڭ قېشىغا مېڭىپتۇ. يەتتە - سەككىز ئايدا شەيخنىڭ قېشىغا بېرىپ، پۈتۈن دەرد - ئەھۋالىنى تۆكۈپ-تۇ. شەيخ كۇھىقاپتىكى پەرىزات پادىشاھىدىن باشقا ھېچ-قانداق ئادەم يالماۋۇزنىڭ سېھرىگە تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقى-نى ئېيتىپ، تەرسانى كۇھىقاپقا يولغا سېپتۇ. تەرسا ئالتە ئاي يول مېڭىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر بوۋاي ئۇچراپ-تۇ، تەرسا بوۋاينىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى تاشلاپ، ھال - مۇ-ڭىنى تۆكۈپ، كۇھىقاپنىڭ يولىنى سوراپتۇ.

— ھەي ئوغلۇم، — دەپتۇ بوۋاي، — سەن خەتەرلىك يولغا كىرىپ قاپسەن. خەير، ئاقىۋللۇق بولغىن. مۇنۇ

ھاسىنى ئال، ئالدىڭدا ئوت دەرياسى بار، كۆۋرۈك قىلىپ ئۆتەرسەن. مۇنۇ ئۈزۈكنى پەرىزات شەھىرىگە كىرگەندە قولۇڭغا سالساڭ، پەرىزاتنىڭ كۆزى چاقناپ سېنى كۆرمەيدۇ. توسالغۇغا ئۇچرىماي كۇھىقاپقا كىرىپ پادىشاھ بىلەن كۆرۈشىسەن. پەرىزات پادىشاھىغا ھاسىنى كۆرسەت، ھالىڭغا يېتىدۇ، — دەپ جىكىلەپتۇ.

بوۋاي ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. تەرسا ئايلاپ يول مېڭىپ ئوت دەرياسىغا كەپتۇ، قارىسا، ئوت ئاسمان - پەلەكتە لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقانىكەن. تەرسا قولىدىكى ھاسىنى دەرياغا تاشلاپتۇ، ئوت ئۆچۈپتۇ. تەرسا ئوت دەرياسىدىن ئۆتۈپ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. قانچىلىك يول ماڭغانلىقىنى، قانچىلىك ئەلەم چەككەنلىكىنى بىلمەي كۇھىقاپقا بېرىپتۇ. ئۈزۈكنى ئېلىپ قولىغا سېلىپ، توسالغۇغا ئۇچرىماي پەرىزات پادىشاھىنىڭ ئالدىغا كىرىپ سالام قىپتۇ. پادىشاھ تەرسادىن ھال - ئەھۋال سوراپ:

— خىزىر نەبى ئۇچرىغاندا خىزىردىن مۇرادىڭنى تىلىگەن بولساڭ، مۇنداق ئاۋارە بولمىغان بولاتتىڭ، خەير، كېرەك يوق، — دەپتۇ.

— ئۇلۇغ پادىشاھىم، خىزىر ئۇچرىغان بولسا ئايىغىغا يىقىلىپ دەردى - پىغانىمنى تۆكۈۋالغان بولار ئىدىم، — دەپ يىغلاپتۇ تەرسا. پەرىزات پادىشاھى قاقاقلاپ كۈلۈپ:

— مۇشۇ قولۇڭدىكى ھاسا خىزىرنىڭ ھاسىسى. بۇ ھاسا بولمىسا، ئوت دەرياسىدىن ئۆتۈشۈڭ مۇمكىن ئەمەس

ئىدى. قولۇڭدىكى ئۈزۈكنى خىزىر بەرمىگەن بولسا، مېنىڭ قېشىمغا كېلىشىڭ مۇمكىن ئەمەس ئىدى، ــ دەپ، تەرسا- نى ياخشى غىزالاندۇرۇپ مېھمان قىپتۇ ۋە بىر نەچچە كۈن ئارام ئالدۇرۇپتۇ. ئاندىن بىر دانە ئوقيانى بېرىپ:

ــ سەن يالماۋۇزنىڭ تىلسىمات شەھىرىگە بارىسەن. ئۇ شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوڭ كۆل بار. كۆلنىڭ سۈيى پۇراقلىق، بەكمۇ شېرىن. شۇ كۆلدە چوڭ بىر لەھەڭ بې- لىق بار، بېلىقنىڭ ئىچىدە بىر قارا مۈشۈك بار، مۈشۈك- نىڭ بويندا ئېسىقلىق قىرىق ئىككى ئاچقۇچ بار. ئاچ- قۇچنى ئېلىپ تىلسىمات شەھىرىگە كىرىسەن. قىرىق ئىككى ئېغىزلىق ئۆي بار. بىرىنچى ئۆيگە كىرسەڭ، تامغا قاداقلىق بىر تال يا ئوقى بار، بۇنى سۇندۇرۇپ تاشلا. قى- رىق بىر ئېغىز ئۆينىڭ ھەممىسىدە تامغا بىر تالدىن يا ئوقى قاداقلىق، ھەممىسىنى سۇندۇرۇپ تاشلايسەن. قىرىق ئىككىنچى ئۆيگە كىرسەڭ، بىر كەپتەر ئۇچالماي چۆرگى- لەۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن. كەپتەرنى تۇتۇپ خەنجەر بىلەن يەتتە پارە قىل. شۇ چاغدا دۇنيادىكى سېھرىي جادۇ، يالما- ۋۇزنىڭ تىلسىمات شەھىرى بۇزۇلۇپ، ھەممە نەرسە ئۆز ئەسلىگە كېلىدۇ. خوتۇنۇڭ مەرۋانمۇ ئۆز قىياپىتىگە كې- لىدۇ. ئۇ تىلسىمات شەھىرى بەك يىراق، مېڭىپ بېرىشىڭ مۇمكىن ئەمەس، مىنىپ بارغىلى بىر ئات بېرىمەن، ھا- جىتىڭ راۋا بولغاندىن كېيىن، ئوت دەرياسىغا بېرىپ ئات- نى قويۇپ بەر. بىر قۇتا سۇ بېرىمەن، كۆلگە تۆكسەڭ،

لەھەڭ مەست بولۇپ لەيلەيدۇ. ئۇنىڭ قارنىنى يارساڭ، قارا مۈشۈك سەكرەپ چىقىپ ۋارقىراپ قاچىدۇ. ئوقيا بىلەن ئېتىپ ئاچقۇچنى ئېلىۋال. قالغان ئىشلار شۇ بويىچە بولسۇن، ــ دەپ جېكىلەپتۇ.

تەرسا پەرىزات پادىشاھىنىڭ دېگىنى بويىچە ئاتقا مىنىپ تىلسىمات شەھىرىگە كەپتۇ. كۆلنى ئىزدەپ تېپىپ قۇتىدىكى سۇنى تۆكۈپتۇ. كۆلنىڭ سۈيى ۋاراقلاپ قايناشقا باشلاپتۇ. بىردەمدىن كېيىن لەھەڭ بېلىق چىقىپتۇ. لەھەڭنىڭ قورسىقىنى يارغانىكەن، قارا مۈشۈك سەكرەپ چىقىپ مىياۋلاپ قېچىپتۇ. تەرسا مۈشۈكنى ئوقيا بىلەن ئېتىپ، بويىندىكى ئاچقۇچلارنى ئېلىپ، يالماۋۇزنىڭ تىلسىمات شەھىرىگە كىرىپ، قىرىق ئىككى ئېغىز ئۆينىڭ قۇلۇپىنى ئېچىپ، قاداقلىق يا ئوقلىرىنى سۇندۇرۇپ، كەپتەرنى يەتتە پارە قىلىپ تاشلاپتۇ. شۇ چاغدا قاتتىق بوران چىقىپ، ھەممە يەرنى قارا تۇتەك قاپلاپ قاراڭغۇلۇق بېسىپتۇ، ھاۋا گۈلدۈرلەپ، يامغۇر يېغىپ، يەر تەۋرەپ، شەھەر ئىچىدىن قاتتىق گۈلدۈرلىگەن ئاۋاز چىقىپتۇ، ئاندىن بوران توختاپتۇ. قاراڭغۇلۇق سۈزۈلۈپ يورۇقچىلىققا ئايلىنىپتۇ. تەرسا ئەتراپىغا قارىسا، كۆز يەتكۈسىز چۆل ـ جەزىرىنى كۆرۈپتۇ. تەرسا پەرىزات پادىشاھى بەرگەن ئاتنى ئوت دەرياسىغا قويۇپ بېرىپ، ئۆزى ھاسا ئارقىلىق ئوت دەرياسىدىن ئۆتۈپ، سېھىرلەنگەن چىنار بار كۆلنىڭ بويىغا كەپتۇ. قارىسا، كۆلنىڭ بويىدىكى چىنار يوق. تەرسا

خۇشال بولۇپ، كىشىلەردىن سۈرۈشتە قىپتۇ. شەھەر خەل-
قى تەرساغا مەرۋان ئۆز ئەسلىگە كېلىپ، بۇنىڭدىن سەكك-
كىز يىل ئىلگىرى ئېرىنىڭ ئىزدەپ كېلىپ كەتكەنلىكىنى
ئاڭلاپ، ئىككى بالىسىنى يېتىلەپ ئېرىنى ئىزدەپ شەھەر-
دىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. خالايىقتىن
بۇ ئەھۋالنى ئاڭلىغان تەرسا مەرۋاننى ئىزدەپ يولغا راۋان
بوپتۇ.

ئەمدى گەپنى مەرۋاندىن ئاڭلايلى:

مەرۋان يولنى ۋەزىر سىپانىڭ ئۆيىگە ئاپتۇ. شۇ چاغدا
ئالدىدا بىر ئات پەيدا بوپتۇ ۋە مەرۋاننىڭ ئالدىغا كېلىپ،
كۆزىدىن مونچاقتەك ياش تۆكۈپ: «ئەي مەرۋان، سەن بىلەن
مېنىڭ كۆرمىگەن كۈنىمىز قالمىدى، ئۆز ئەسلىمگە كەل-
دىم، ماڭا مىنگىن» دەپتۇ. مەرۋان ئاتنى تونۇپ، ئاتنىڭ
بوينىغا ئېسىلىپ، كۆرگەن كۈنلىرىنى سۆزلەپ يىغلاپتۇ،
ئات بىلەن مۇڭ – زارىنى تۆكۈشۈپتۇ، ئاندىن ئاتقا مى-
نىپتۇ. ئات ئۇچۇپ، بىرقانچە ئون كۈنلۈك يولنى بىردەم-
دە تۈگىتىپ ۋەزىر سىپانىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. ۋەزىرنىڭ خو-
تۇنى بالىسى تەرسا ئۇچۇن تولا يىغلاپ كۆزى تۇتۇلۇپ قال-
غانىكەن، ئۇ مەرۋاننىڭ بوينىغا ئېسىلىپ، ئۇنى باغرىغا
بېسىپ پەرياد چېكىپتۇ. ۋەزىر سىپامۇ ئوغلىنىڭ دەردىدىن
جۇدەپ ئاغرىقچان بولۇپ قالغانىكەن. ئۇلار ھال – مۇڭلى-
رىنى تۆكۈشۈپتۇ، ئاخىر مەرۋاننى غىزالاندۇرۇپ ياخشى
كۈتۈۋاپتۇ. ۋەزىر سىپا ئوغلىنىڭ ئۆيدىن چىقىپ كەتكىلى

ئون ئىككى يىل بولغانلىقىنى، شۇنىڭدىن بىرى ئۆلۈك ياكى تىرىكلىكى خەۋىرىنى ئالالمىغانلىقىنى سۆزلەپ يىغلاپتۇ. بىر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن مەرۋان ئېرى تەرسانى ئىزدەشكە رۇخسەت بېرىشنى ۋەزىردىن سوراپتۇ. ۋەزىر ماقۇل بوپتۇ. مەرۋان ئۇچار ئېتىنى مىنىپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇ كۈنلۈكى بىر قانچە يۇرت، شەھەرلەرنى كېزىپ، ئاخىر بىر شەھەردىن تەرسانى تېپىپتۇ. ئىككىسى بىر - بىرىگە باشلىرىدىن ئۆتكەنلىرىنى ئېيتىشىپ، بىرقانچە كۈن ئۇ شەھەردە ئارام ئاپتۇ. ئاندىن ۋەزىر سىپانىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. تەرسانىڭ ئانىسى: «كۆزۈم كۆرگەن بولسا، دىدارىڭلارغا قاراپ تويۇۋالاتتىم» دەپ زارلىنىپتۇ. تەرسا ئەكەلگەن ھاسىنى ئانىسىنىڭ كۆزىگە سۈرتكەنىكەن، ئاند-

سىنىڭ كۆزى ئېچىلىپتۇ.
كۆنلەرنىڭ بىرىدە تەرسا مەرۋاننىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، نېمە بولغانلىقىنى سوراپتۇ. مەرۋان ئاتا ـ ئانىسىنى سېغىنغانلىقىنى ئېيتىپ، يوقلاپ كېلىشكە ئىجازەت سوراپتۇ. تەرسا ئاتىسىدىن رۇخسەت ئاپتۇ. ئۇلار ئىككىسى بالىسىنى ئېلىپ، بىرقانچە ئاي يول يۈرۈپ زىت ئەنسانىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. يالماۋۇز يوقالغاندىن كېيىن زىت ئەنسانىڭ مال ـ مۈلكى، ئۆي ـ ئىمارەتلىرى ۋە مەرۋاننىڭ ئانىسى، ئىنىسى ئەسلىگە كەلگەنىكەن. مەرۋان ئاتىسى زىت ئەنسانى سوراپتۇ.
ــ ئاھ ! جېنىم قىزىم، سەن كەتكەندىن كېيىن «قىزىڭنى مەندىن قاچۇرۇپ يوق قىلىۋەتتىڭ» دەپ، پادىشاھ ئاتاڭنى زىندانغا تاشلاپ چىقارمىدى، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئانىسى. مەرۋان پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئون ئىككى يىللىق جەبىر ـ جاپا، كۆرگەن كۈنلىرىنى ۋە يالماۋۇزنىڭ كەلتۈرگەن ئازاب ـ ئوقۇبەتلىرىنى بىر ـ بىرلەپ بايان قىپتۇ. پادىشاھنىڭ رەھمى كېلىپ، زىت ئەنسانى زىنداندىن چىقىرىپتۇ. ئاتا ـ بالا كۆرۈشۈپ خۇشال بولۇشۇپتۇ. مەرۋان بىلەن تەرسا بىرقانچە ئاي زىت ئەنسانىڭ يېنىدا تۇرسا، بىرقانچە ئاي ۋەزىر سىپانىڭ يېنىدا تۇرۇپ، ئۇچار ئاتنى ئۆزلىرىگە ھەمراھ قىلىپ، ھەر ئىككى تەرەپ ئاتا ـ ئانىلىرىنى رەنجىتمەي ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ.

ئۇستا نگۇر تۇمۇرچى

بۇرۇنقى زاماندا شەھەرەيۇ جەننەت ئىسىملىك بىر ئاۋات شەھەر بولغانىكەن. بۇ شەھەرگە زوۋاك ئىسىملىك بىر پادىشاھ ھۆكۈمرانلىق قىلىدىكەن. شەھەر خەلقى ئاچ كۆڭۈل، ئىشچان، زېرەك بولغاچقا، تۇرمۇشلىرىنى باياشات ئۆتكۈزىدىكەن. خەلقنىڭ قوۋناق تۇرمۇشىنى كۆرگەن شەي-تان بۇ تىنچ تۇرمۇشنى بىر ئامال بىلەن بۇزۇش قارارىغا كەپتۇ ھەم بىر يۇملاپلا زوۋاك شاھنىڭ خاس غۇلامى قى-ياپىتىگە كىرىپتۇ - دە، ئوردىغا كىرىپ شاھقا خىزمەت قىپتۇ، ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن پادىشاھنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇپ، ئۆزىگە مايىل قىپتۇ. بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن بىر كۈنى شەيتان:

— ھۆرمەتلىك شاھىم، مەن ئۆزلىرىگە ئۇزۇندىن بۇيان خىزمەت قىلىپ كەلدىم. مەنغۇ سىلىدىن رازى، سىلىمۇ رازى بولسىلا. مەن يېزىغا بېرىپ يالغۇز ئانامنى يوقلاپ كەلسەم، ئۆزلىرىدىن ئىجازەت سورايمەن، — دەپ زوۋاك شاھنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپتۇ. شاھ:

— سەن ماڭا ئوبدان خىزمەت قىلدىڭ، مەنمۇ سەندىن رازى. سەن ئۆيۈڭگە بارساڭ بىرىپ، ئاناڭنى بۇ يەرگە ئەكەلگىن، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا سەن بىلەن بىرگە ياشاپ راھەت كۆرسۇن، — دەپ ئۇنىڭغا ئىجازەت بىرىپتۇ.

— ئالىيلىرى، مەن ئۆزلىرىگە بەكمۇ ئىچىكىپ قاپتىكەنمەن، شۇڭا خوشلىشىدىغان ۋاقتىمدا كۆكسىلىرىدىن بىر بۆسە بەرسىلە، ئۆيگە بىرىپ كەلگۈچە ئۆزلىرىنىڭ ھىدىنى ھىدلاپ ماڭسام، — دەپ ئۆتۈنۈپ تۇرۇۋاپتۇ شەيتان. پادىشاھ ماقۇل بوپتۇ. شەيتان پادىشاھنىڭ كۆكسىنىڭ ئىككى تەرىپىگە بىردىن ئىككىنى سۆيۈپ قويۇپ ئوردىدىن چىقىپ كىتىپتۇ.

شۇنىڭدىن كىيىن ئۇزۇن ئۆتمەي، پادىشاھنىڭ كۆك-

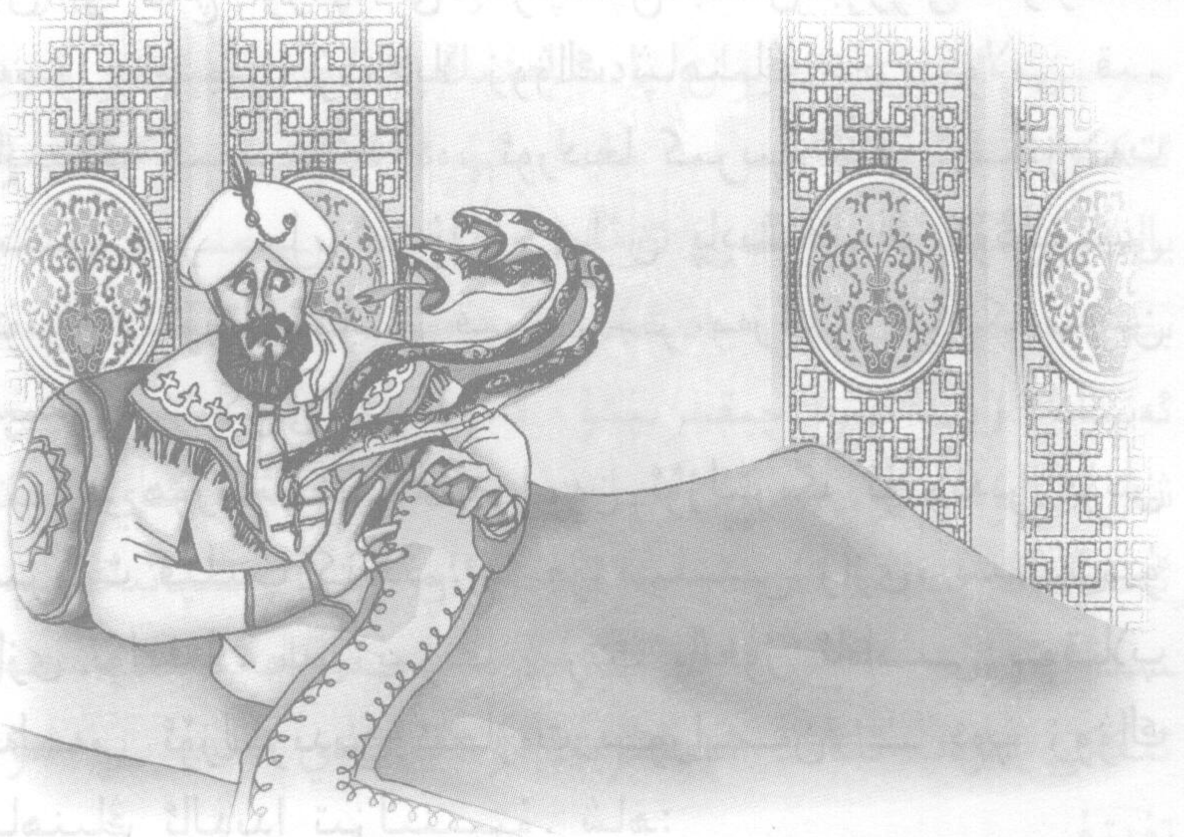

سىنىڭ ئىككى تەرىپىدىن بىردىن ئىككى يىلان پەيدا بوپ-
تۇ. بۇ يىلانلار كۈندىن - كۈنگە يوغىناپ، بېشىنى پادى-
شاھنىڭ ئىككى قۇلىقىغا كىرگۈزۈپ ئۇخلايدىغان بولۇۋاپ-
تۇ. شەھەردىكى دانىشمەن ھەكىملەرمۇ بۇنىڭغا چارە
قىلالماپتۇ. پادىشاھ تەرەپ - تەرەپكە يىلاننىڭ تىلىنى بى-
لىدىغان كىشىنى تېپىشقا چاپارمەن چاپتۇرۇپتۇ. چاپارمەن-
لەر قوشنا شەھەر كوچىلىرىدا يىلاننىڭ تىلىنى بىلىدىغان
ئادەم ئىزدەپ يۈرگەندە، ھېلىقى شەيتان باشقا بىر ئادەم
قىياپىتىدە، قولىدا ئىككى يىلاننى ئوينىتىقىنىچە چاپارمەن-
لەرنىڭ ئالدىغا ئۇچراپتۇ. چاپارمەنلەر ئۇنىڭدىن: «يىلاننىڭ
تىلىنى بىلەمسەن؟» دەپ سورىغانىكەن، شەيتان: «بىلىمەن»
دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئۇلار بۇ «يىلان ئويناتقۇچى»نى ئېلىپ
دەرھال ئۆز شەھىرىگە قايتىپتۇ.

«يىلان ئويناتقۇچى» ئوردىغا كىرىپلا پادىشاھ بىلەن
كۆرۈشۈپتۇ. ئۇ پادىشاھنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى يىلاننىڭ بې-
شىنى قۇلىقىغا سىلىپ تۇرۇپ بىرئازدىن كېيىن: «بولى-
دۇ، بولىدۇ» دەپتۇ، سول تەرىپىدىكى يىلاننىڭ بېشىنىمۇ
قۇلىقىغا سىلىپ تۇرۇپ: «ماقۇل، ماقۇل» دەپتۇ. بۇنى
ئاڭلىغان شاھ:

— يىلانلار نېمە دەيدۇ؟ — دەپ سورىغانىكەن، يىلان
ئويناتقۇچى:

— بۇلار خاسىيەتلىك يىلانلار ئىكەن. ئۇلار: «پادىشاھ
بىزنى ئۆلتۈرسە، ئۆزىمۇ ئۆلگەندىن سىرت، شەھەر خەلقى-

مۇ پالاكەتكە ئۇچرايدۇ. ئۇنىڭدىن كۆرە بىزگە ھەر كۈنى ئون ئادەمنىڭ مېڭىسىنى يېگۈزسە، بىزدىن شاھقا ھېچ خەۋپ يەتمەيدۇ ھەم شاھنىڭ شەۋكىتى ئاشىدۇ» دەيدۇ. ـــ دەپتۇ. پادىشاھ بۇ دەھشەتلىك سۆزنى ئاڭلاپ قاتتىق چۆچۈپتۇ. يىلاننى ئۆلتۈرسە، ئۆزىنىڭمۇ ئۆلۈشىدىن قورقۇپ، ئامالسىز ھەر كۈنى شەھەر خەلقىگە ئون ئادەمنى نۆۋەت بىلەن كىرگۈزۈپ بېرىش پەرمانى چىقىرىپتۇ. كۈنلەر ئۆتكەنسېرى شەھەر خەلقى ئازىيىشقا باشلاپتۇ. بەزىلەر ئۆزلىرىگە نۆۋەت كەلگۈچە باشقا يۇرتلارغا قېچىپتۇ. شۇنداق ئاۋات شەھەر شەيتان تېرىغان بۇ بالايىئاپەت تۈپەيلىدىن خاراب بولۇشقا باشلاپتۇ. شەھەر كوچىلىرى چۆلدەرەپ، ئادەملەر كوچىلارغا ئاز چىقىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

بۇ شەھەرنىڭ ھۈنەرۋەنلەر كوچىسىدا ئۇستانگور ئىسىملىك بىر ئۇستا تۆمۈرچى ياشايدىكەن. ئۇنىڭ بەش بالىسى بار ئىكەن. شۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ ھۈنىرى ئاقماي، بىر ئائىلىدىكى يەتتە ئادەم ئاچ ـ توق تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلىغانىكەن. بىر جۈمە كۈنى ئۇستانگور تۆمۈرچى يانچۇقىدىكى ئەڭ ئاخىرقى ئون تۆت تەڭگە پۇلغا يېمەكلىك سېتىۋېلىش ئۈچۈن بازارغا چىقىپتۇ. ئۇ ئايلىنىپ رەستىگە كەلگەندە، بىر توپ كىشىنىڭ توپلىشىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ، نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلىپ باقماقچى بولۇپ توپقا يېقىنلىشىپتۇ. قارىسا، بىر بوۋاي سۆزلەۋاتقۇدەك. ئۇ:

ـــ ھازىر مۇشۇ سورۇندىكى بىر مۆمىن مۇسۇلماننىڭ

يانچۇقىدا ئون تۆت تەڭگە پۇلى بولسا، بۇ پۇلغا قاراشلىق يەتتە كىشى ئاچ تۇرغان بولسا، ھازىر ئاشۇ مۇسۇلمان ياندۇقىدىكى پۇلنىڭ ھەممىسىنى ئىككىلەنمەي ماڭا خىزىر ئەلەيھىسسالام ھەققىدە دۇئا قىلدۇرسا، شۇ كىشى ئورنىدىن يەتتە قەدەم ئىلىشىغا خىزىر ئۇچرايدۇ، — دەۋاتقۇدەك. ئۇستانگۇر تۆمۈرچى بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ھېچ ئىككىلەنمەي يانچۇقىدىكى پۇلنى ۋائىزغا دۇئا قىلدۇرۇپتۇ ۋە كىشىلەر توپى تارقىغاندىن كېيىن، تۇرغان يېرىدىن ساناپ يەتتە قەدەم مېڭىپتۇ، ئەپسۇسكى ھېچكىم ئۇچرىماپتۇ. ئۇ قەدەمىم چوڭ - كىچىك بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ، ئالدى بىلەن ئوڭ پۇتىنى ئىلىپ يەنە يەتتە قەدەم مېڭىپتۇ، يەنە ھېچكىم ئۇچرىماپتۇ. ئۇ ئۈمىدسىزلىنىپ ئۆيگە قايتىپتۇ، ئۆيگە كىرە - كىرمەي، باللىرى: «نان» دەپ نالە قىلىشقا باشلاپتۇ. ئۇ قانداق قىلىشىنى بىلمەي تۇرغاندا، سىرتتىن ئاق ساقال بىر بوۋاي: «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» دەپ كىرىپ كەپتۇ. ئۇستانگۇر تۆمۈرچى بوۋاينى سالام بىلەن قارشى ئىلىپ تۆرگە باشلاپتۇ. بوۋايغا داستىخان سالالماي خىجىل بولۇپ تۇرغاندا، بوۋاي:

— ئوغلۇم، داستىخىنىڭنى سېلىۋەر، مەندە بىر نان بار، تەڭ يەيلى، — دەپتۇ. داستىخان سېلىنغاندىن كېيىن بوۋاي قوينىدىن بىر ناننى ئىلىپ توققۇز پارچە قىلىپ داستىخانغا قويۇپتۇ، ئۆيدىكىلەر بىر پارچىدىن ئالغانىكەن، يەنە بىر پارچە ئېشىپ قاپتۇ. ھەممەيلەننىڭ كۆزى داستى-

خاندىكى بىر پارچە ناننى تىكىلىپ، قولىدىكى ناننى تېزلا يەپ بولۇپ، داستىخاندىكى ناننى ئالماقچى بوپتۇ، بىراق ھەممىسى قولىدىكى ناننى يەپلا تويۇپ قاپتۇ. بۇۋاي ھەمەيلەنگە نان يېيىشنى زورلىغانىكەن، ھەممىسى يېمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. بوۋاي دۇئاغا قول كۆتۈرۈپتۇ. ھەممەيلەن دۇئادىن كېيىن قارىسا، داستىخاندىكى بىر پارچە نان پۈتۈن بولۇپ تۇرغۇدەك. بۇنىڭدىن ئۇلار ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قاپتۇ. بوۋاي ئۇستانگۇر تۆمۈرچىگە قاراپ:

— سەن بۈگۈن ئەتىگەن خىزىرنىڭ ھەققىدە ئۇن تۆت تەڭگە دۇئا قىلدۇرغانىدىڭ، خىزىر ئەلەيھىسسالام دېگەن مانا مەن بولىمەن. سېنىڭ ئۆيۈڭدىكى موھتاجلىقنى كۆرۈپ، ساڭا ياردەم بەرگىلى كەلدىم. مەندىن نېمە تەلەپ قىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. ئۇستانگۇر تۆمۈرچى:

— مېنىڭ ئارتۇقچە تەلىپىم يوق، ئۆزلىرىنىڭ ئاتا قىلغىنىغا شۈكۈر قىلىمەن، — دەپتۇ. خىزىر:

— ئۇنداق بولسا مەن ساڭا مۇشۇ شەھەرنىڭ پادىشاھلىقىنىڭ جۇمە نامىزىدىن يانغۇچە سېنىڭ قولۇڭغا ئۆتۈشىنى تىلەيمەن، — دەپتۇ - دە، دۇئا قىلىپلا كۆزدىن غايىب بوپتۇ. ئۇستانگۇر تۆمۈرچى نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرغاندا، ئۆيگە پادىشاھنىڭ چاپارمەنلىرى كىرىپ كەپتۇ. ئۇلار:

— ئۇستانگۇر تۆمۈرچى، بۈگۈن پادىشاھنىڭ كۆكسىدىكى يىلانلارغا يەم بولۇش نۆۋىتى سىلەرنىڭ ئۆيدىكى ئۈچ

جانغا كەلدى، دەرھال تەييارلىق قىل! ــ دەپتۇ.
ئۇستانگۇر تۆمۈرچى ئۇ يەرگە بېرىپ ياۋاشلىق بىلەن ئۆلگۈچە، پادىشاھ بىلەن ئىككى يالماۋۇز يىلاننى ئۆلتۈرۈپ ئاندىن ئۆلگىنىم ياخشى دەپ ئويلاپ:
ــ چاپارمەن بېگىم، سەل تەخىر قىلسىلا، مەندە پادىشاھنىڭ كۆكسىدىكى يىلانلارنى يوقىتىدىغان بىر دورا بار، شۇنى ئېلىۋالاي، ــ دەپتۇ ۋە چوڭ ئىككى ئوغلىنىڭ قويىنىغا بىردىن، ئۆزىنىڭ قويىنىغا بىر بازغاننى يوشۇرۇپ، قانداق قىلىش توغرىسىدا ئوغۇللىرىغا گەپ ئۆگەتكەندىن كېيىن، چاپارمەنلەر بىلەن ئوردىغا كەپتۇ ۋە پادىشاھقا قاراپ:
ــ پادىشاھئالەم، كۆكسىلىرىدىكى يىلاننى ئۆزلىرىگە دەخلىسى يەتمەيدىغان قىلىپ يوقىتىدىغان خاسىيەتلىك دورا ئەكەلدىم، ــ دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ:
ــ ئۇنداق بولسا دوراڭنى چاققان ئىشلەتمەمسەن؟ ــ دەپتۇ. تۆمۈرچى:
ــ پادىشاھ ھەزرەتلىرى، بۇ دورىنى ئالدىراپ ئىشلەتكىلى بولمايدۇ. سىلى ئالدى بىلەن ئوردا ئىچىدىكى مۇلازىم، ئەمەلدارلارنىڭ ھەممىسىنى سىرتقا چىقىرىۋېتىشلىرى كېرەك، ــ دەپتۇ. پادىشاھ بۇ شەرتنى تەخىرسىز ئورۇنداپتۇ. ئۇستانگۇر تۆمۈرچى يەنە:
ــ ئەمدى سىلى تەختتىن چۈشۈپ، تەخت ئالدىدىكى تۆز يەردە كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئوڭدا ياتسىلا، ئاندىن بىز

خاسىيەتلىك دورىنى ئىشلىتەلەيلى، ـــ دەپتۇ. پادىشاھ شۇنداق قىپتۇ. ئۇستانگور تۆمۈرچى ئوغۇللىرىغا ئىشا-رەت قىپتۇ ۋە قويىنىدىن بازغانلارنى ئېلىپ «ياپىر !» دېگىنىچە ئاتا ـ بالا ئۈچەيلەن پادىشاھنىڭ كۆكسىگە شۇنداق ئۇرغىلى تۇرۇپتۇكى، پادىشاھنىڭ گۆشى بىلەن ئۇستىخىنى يۇغۇرۇلۇپ، خېمىر بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇلار يە-نە ئۇرۇشنى توختاتماپتۇ. سىرتتا تۇرغان پادىشاھنىڭ ئوغ-لى ئۆي ئىچىدىكى بازغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ، قاراپ بېقىش ئۈچۈن دېرىزىدىن مارىغانىكەن، ئۇستانگور تۆمۈرچى بىلەن

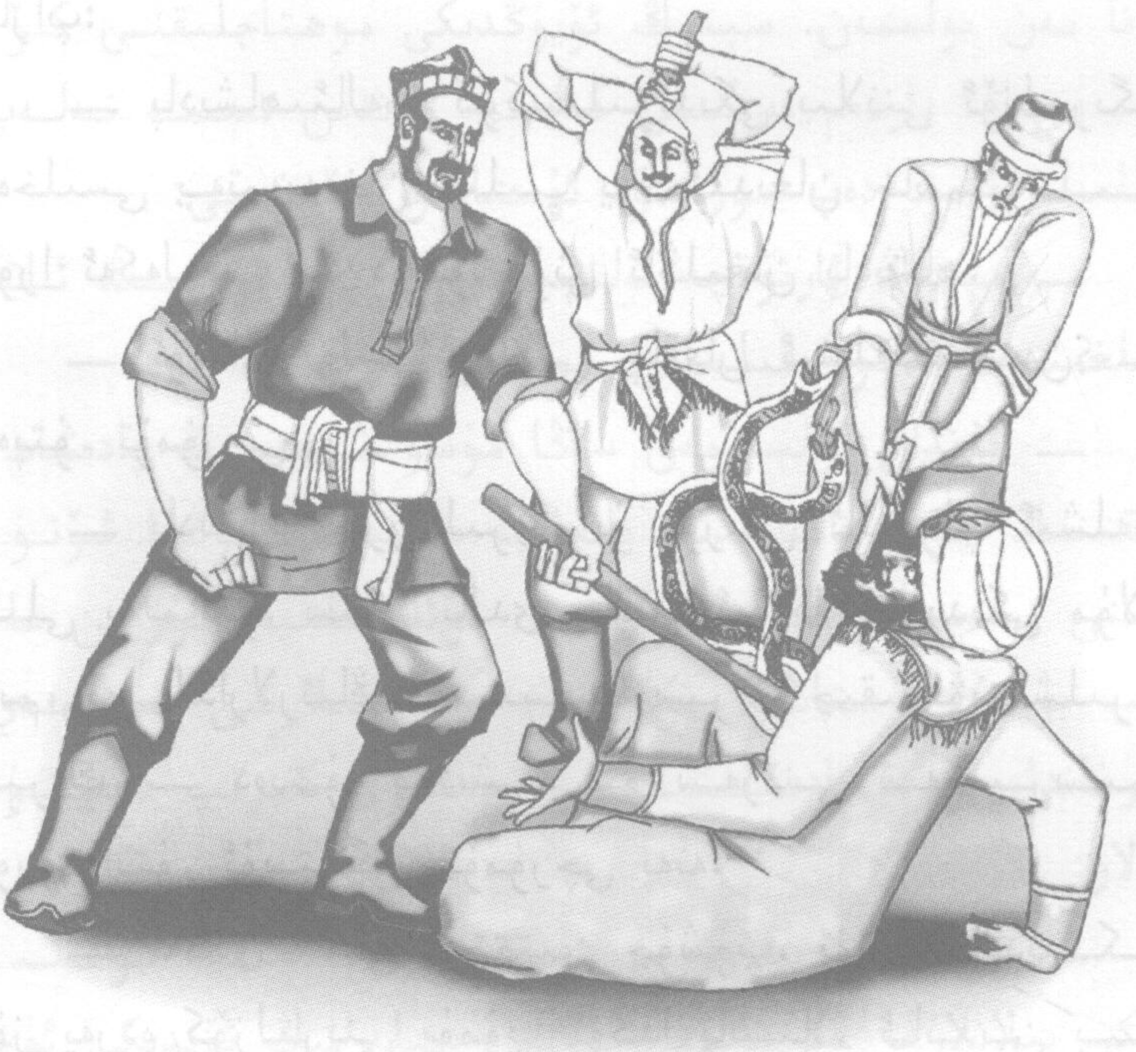

ئۇنىڭ ئوغلى تەخت ئالدىدىكى بوش يەرنى ئۇرۇپ ئازگال قىلىۋەتكەن، پادىشاھ ئۆي ئىچىدە كۆرۈنمەپتۇ. شاھزادىنىڭ كۆڭلىگە گۇمان چۈشۈپ، دەرھال ئۆيگە كىرىپ ئۇلارنى ئۇرۇشتىن توختىتىپتۇ ۋە:

— ھوي ئەخمەقلەر، نېمە قىلىشقىنىڭ بۇ؟ دادام قېنى؟ — دەپ سورىغانىكەن، ئۇستانگۇر تۆمۈرچى:

— دادىڭىز مانا بۇ يەردە، — دەپ، ئازگالنى كۆرسىتىپتۇ. شاھزادە ئازگالغا يېقىن كېلىپ شۇنداق ئېڭىشىپ قاراۋاتقاندا، ئۇستانگۇر تۆمۈرچى «ياپىر !» دەپلا شاھزادىنىڭ بېشىغا بازغان بىلەن بىرنى ئۇرغانىكەن، ئۇمۇ ئازگالغا يىقىلىپتۇ. ئۇلار پادىشاھنىڭ گۆش - سۆڭەكلىرى بىلەن شاھزادىنىڭ گۆش - سۆڭەكلىرى يۇغۇرۇلۇپ، ئالما چوڭلۇقىدىكى خېمىردەك قالغۇچە ئۇرۇۋېرىپتۇ. جۈمە نامىزىدىن يانغان ئوردا ئەھلى ۋە جامائەت ئوردىغا كىرىپ، بولغان ئەھۋالنى كۆرۈپ ھەيران ۋە خۇرسەن بوپتۇ. شۇنچە يورەكلىك ۋە ئەقىل - پاراسەت بىلەن ئىش كۆرۈپ، پۈتۈن خەلقنى بالايىئاپەتتىن قۇتقۇزۇپ قالغان ئۇستانگۇر تۆمۈرچىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ ھەم ئۆزلىرىنىڭ نىجاتچىسى بولغان ئۇستانگۇر تۆمۈرچىنى شاھلىققا كۆرسىتىپتۇ. ئۇستانگۇر تۆمۈرچى شاھ بولغاندىن كېيىن، دائىم خەلق مەنپەئىتىنى ئويلاپ، ئەدلى - ئادالەت بىلەن يۇرت سوراپ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ.

Document generated by Anna's Archive around 2023-2024 as part of the DuXiu collection (https://annas-blog.org/duxiu-exclusive.html).

Images have been losslessly embedded. Information about the original file can be found in PDF attachments. Some stats (more in the PDF attachments):
{
"filename": "NDAyMDk4NzEuemlw",
"filename_decoded": "40209871.zip",
"filesize": 31366619,
"md5": "c29b02fe3a3aa018cfb096ee777289d8",
"header_md5": "7ed0d6dccb245ee4636dc519aaf43978",
"sha1": "576b2ad59a6cad7ef29cbdc190db95e91368c638",
"sha256": "1e2d8d4c3004039c8549e745efb51ac32ff53e5a95c989b88dd0bfd6ecf87500",
"crc32": 4251850703,
"zip_password": "",
"uncompressed_size": 31809461,
"pdg_dir_name": "\u252c\u2321\u2562\u221a\u2550\u03a6\u2559\u03b4\u2563\u2560\u2553\u2524\u256c\u00bc\u256c\u00df\u2562\u221a\u256c\u2500_40209871",
"pdg_main_pages_found": 73,
"pdg_main_pages_max": 73,
"total_pages": 82,
"total_pixels": 321470586,
"pdf_generation_missing_pages": false
}